

УТУКЪ Ш.

ЄЗЫКОСЛОВНЫЙ.

О

ЄЗЫКУ

И

ПРАВОПИСУ СРЪСКОМЪ.



одѣ

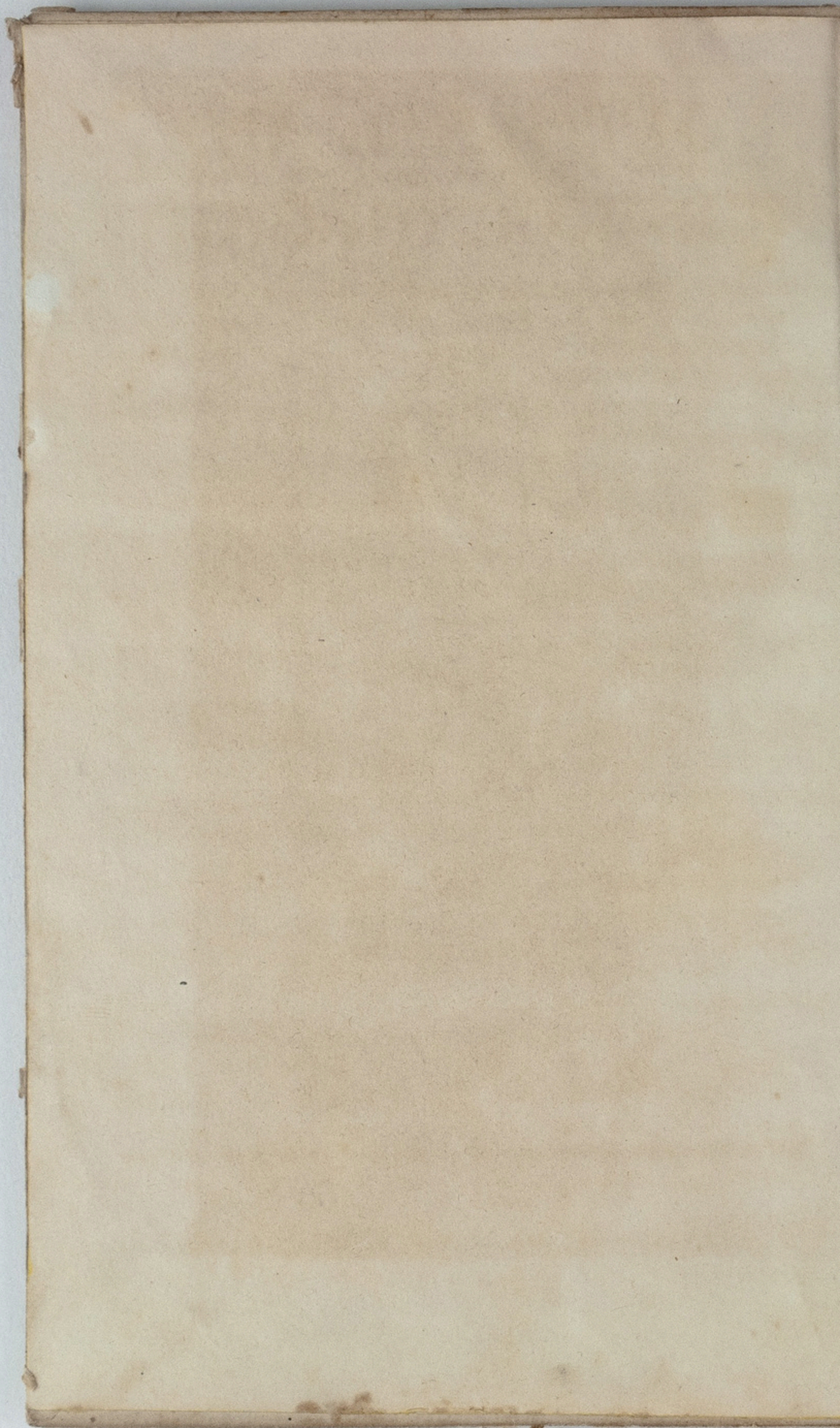
М. СВЕТИЦА.

Р19 СР II 681.1

МІІ580

Рисуні 681. 1

МІ 580



ИД 580 Р12СР II 681.

У Т У К Ъ Ш. ЄЗЫКОСЛОВНЫЙ.

О
ЄЗЫКУ
И
ПРАВОПИСУ СРЬСКОМЪ.



одѣ

М. СВЕТИѢА.

У НОВОМЪ САДУ,
У Кнѣигопечатнѣи Іоанна Каулицѣи и Орт:
1846.

Ива. Ср. 263559

Ту ништа силомъ! светиня в Рода

Єзыкѣ! благо, обще сеим'!

Неумивена нека бѣжи рука;

Самовласт'я дерзость сѣ нѣомъ.

Мушицкій.

Съ концемъ прошле 1845. године печатао е Г. Вукъ Стеф. Караџићъ у Бечу єдну свезку подъ именовъ: „Вука Стеф. Караџића и Саве Текелије писма високопреосвештеноме Господину Платону Атанацковићу, православноме владици Будимскоме о српскоме правопису, са особитијем додацима о српском језику — стр. 95. — Речена два писма, као главна стварь, заузимаю страна 13.; а особити додатци као успоредно нѣшто додато, по већой части старо препечатано, заузимаю 82. стране. Будући да е овде рѣчь о србскомъ езыку и нѣговомъ правопису, то немогу пропустити, да понеке разлоге на то не назначимъ, нарочито и зато, што г. Вукъ одма на стр. 13. подъ II. наводи, шта е онъ тога ради писао и говорио дружеству Србске Словесности у Београду, гди споминѣ, да самъ и я нѣшто на то и о томе говорио; па да се види управо и шта самъ я онда говорио, и како о томе мыслимъ и судимъ, а заєдно и узрокъ, поводъ, и обстоятелства за правацъ точнога суѣненя у овоме послу обяснимъ.

Я самъ на свршетку мога Утука II. год. 1844. печатаного казао, да е Вукъ човекъ, кои се по обстоятелствама влада и управля, и тако, премда е рекао, да онъ мени неѣе выше одговарати, опетъ да се са грдняма нѣговымъ ласно догодити може онако, како обстоятелства политическа и интригантска са нѣговомъ главномъ стварю, нѣговымъ интересомъ сдружена, изискивала буду. Да бы се дакле судити могло єдно, да ли самъ я онда стварь добро измѣрио, и да му нисамъ съ тимъ неправду какову нанео, а друго, да бы се духъ онай, коимъ онъ дыше, и права намѣра са нѣговымъ посломъ познати могла, нужно ми се види обстоятелства она, коя су нѣга и при овомъ послу окружавала и пратила, у кратко навести, и колико окрестности дозволяваю, обяснити, и надамъ се да читательима, кои истину любе, и право о свакой ствари понятіе имати желе, неѣу неугодну услугу тимъ учинити.

Познато е, какова се промѣна у Сербіи године 1842. догодила, и коя е страна владе лишена, коя ли е пре-

обладала, и на врхъ се попела. У промѣни оной єдни су или по нужди и окрестностима, или по мѣри надежде и очекиване корысти и награде, или по увѣреню своме были на одной, а други на другой страни. Вукъ е у оно време живіо у Бечу, и уживао е пензію одъ Правительства Србскогъ. И онъ дође у Земунъ, гди су се онда членови пострадавшега Правительства налазили, и нѣма се придружи; и самимъ дѣломъ онъ явне знаке да и онда и после, да е онъ противникъ владающе стране у Сербіи, и да и онъ о пропасти нѣной ради. Изъ овога узрока и онъ одъ стране владающе или Правительства Србскогъ буде лишень пензіе, кою е донде вукао. Сва покушенія, да бы пензію свою опеть повратио, буду суєтна. У мѣсецу Септемвру године 1844. управо онда, кадъ ће познатыи Стоянъ Јовановићъ са своимъ дружствомъ изъ Цесаріе у Шабаць прећи, и са убійствомъ побуву покушати, дође Вукъ у Београдъ, съ томъ намѣромъ, као што се говорило, да лично о пензиі своіой ради, но после краткога ту бавлѣня буде одъ Полиціе изъ Београда у Цесарію оправлѣнь, као човекъ опасанъ и подозрителанъ, те се врати опеть у Бечъ. Међу тимъ, и јоште то исто лѣто почело се у Сербіи опеть по обычаю радити и викати противъ тако названы Шваба (т. е. Аустрійски рођены Срба, у службама правителственнымъ налазећи се); а по утишаной побуні Стояновой, нарочито одъ половине мѣсеца Новембра 1844. подигао се правый хукъ. Гди се противъ наужены Срба Аустрійски ради, ту е гласъ Вука добро дошао, и колико се выше викало на Швабе, толико е Вукъ выше наклоности добыяо, тако да е већ садъ успѣти могао, и пензію на ново получитьи, кое се догодило у почетку године 1845. И 1-га Мая исте године дође онъ у Београдъ, као што е онъ говорио, да лично благодари на пензиі полученой, а као што су други мислили, и као што е само дѣло доцнѣ показало, да послужи као згодно орудіе противъ тако названы Шваба; ерь о намѣри, кою е онъ издавао, т. е. личне благодарности, праведно су се сумнати морали по то-

ме, што се за цѣло оно време Князь Србскій налазио и бавио у Крагуевцу, тако да му ние могуће было, Князу лично благодарностъ изъвити, почемъ онъ у Крагуевацъ ишао ние. 1) Ово су обстоятелства, коя су Вука пратила до засѣданія главнога дружства Србске Словесности у Београду. А поредъ тога познато е, да е ово дружество Србске Словесности постало подъ бывшимъ Правителствомъ године 1842. да е заведено настояванѣмъ Аустрійски Срба', и да е и саставлѣно изъ овы. Кадъ е дакле ово дружество подъ бывшимъ Правителствомъ, и настояванѣмъ Аустрійски Срба' заведено, и кадъ е изъ таковы членова саставлѣно, и кадъ се садъ противъ таковы Срба' (т. е. Шваба') хукъ подигао, може се судити, како е одъ те стране само дружество сматрано, и да ли се желя на истога напредакъ и дуговѣчностъ клонила?

У оваковимъ обстоятелствама приближавао се данъ главнога засѣданія, опредѣлѣный на 21-ый данъ мѣсеца Мая 1845. године. И на писмо Попечителя Просвѣщенія одъ 25-га Авг. године 1844. садъ се текъ Вукъ побуѣенъ наѣе у деветомъ мѣсецу (наравно владаюћи се по обстоятелствама!) да одговоръ напише подъ 18-мъ Мая, дакле на два дана предъ засѣданіе, да се исто у засѣданію прочита. А шта е у томе писму нѣговоме найглавнѣе? Найглавнѣе е говоръ противъ учены Срба' изъ Аустрійскогъ Царства: да они незнаду езыка Србскогъ, да су они покварени туѣимъ езыцима, да они немысле Србски, да мѣшаю Славенске рѣчи, да іошть Доситей како е почео писати, почео е езыкъ Србскій

1) Тако се само протолковати може и оно чудновато противорѣчиво поступаѣе Сановника' Србски, да е у исто време Капуѣехая Србскій у Цариграду бывшій явио Правителству, да е чуо да е Вукъ у Цариградъ дошао (кое ние было), и да е онъ одма мѣре употребио противъ нѣга као противника правителственогъ, да небы зла каква учинио, а они Сановници, коима е Вукъ у Београду за орудіе противъ Шваба служио, нѣга су цокровителствовали, и у заштиту узимали, и тако у очима свѣта себе у число противника' правителствениы уписивали.

кварити, и да сви после нѣга, кои су писали, и кои пишу, езыкъ кваре, да кваренѣ то трае и напредуе, да књижевници Србски, кои су се изродили и одрастли у Царству Аустрійскомъ по варошима и градовима, нису знали, шта е Србски шта ли ние, и да ће одсадъ поредъ оваковы писателя' јошть горе быти, и т. д. 2) — Дакле главна е стварь была вреѣанѣ, поруга и гробіянство спрама Аустрійски Срба', кое бы служило за подпору подигнуте вике противъ Шваба. И да бы то јошть веѣма у очи пало и подѣйствовало, и може быти са намѣромъ и сваѣу лакше побудило, онѣ е поклопио се, и самъ еданъ подъ капомъ сѣдіо, подъ изговоромъ да му неозебе глава, и то 21-га Мая (2-га Юнія) у соби пуной дубкомъ людма, одъ кои бы се у средъ зиме соба угрѣяла. Но пошто су нѣки одъ оны, противъ кои е ова увреда и гробіянство спремлѣно было, познали опаку намѣру и сплетену интригу ову, умѣли су избѣћи и предупредити озбыльнымъ и равнодушнымъ поступањемъ сва породити се могуѣа незгодна и непријатна слѣдства. И томе е врло добро послужило писмо Г. Петра Матиѣа, кое е прво прочитано, тако да е само о нѣму разговоръ воѣенъ, и на исто и заключеніе учинѣно. Вуково пакъ оно писмо само е на концу прочитано, и о нѣму ни една рѣчь проговорена ние, но речено е само, будући е о тима стварма веѣ доста говорено, и оно што се хотѣло, заключено е, тако да се то у Акта остави. И тако се засѣданіе оконча, и увреда и гробіянство преправлѣно и изражено противъ Аустрійски Срба' проѣе безъ икаковога слѣдства.

Но кадъ съ тимъ немогне успѣти, онѣ узме прибѣжиште къ явной лажи, за кою подъ разнымъ видомъ наѣе и мало дружства, кое му руку помоѣи пружи,

2) Оно примѣчаніе подъ б) противъ законописца Србскогъ „О правама и дужностима супружника,“ „о коме ќемо на свомъ мѣсту говорити, као и остале примѣтбе додане, нису у засѣданію читане; по свой прилици ние ѣй ни было, него су доцније накаламлѣне.

да се у явнымъ правительственнымъ листовима стварь изопачи, и свѣтъ остальной превари и заслепи, Вуку видѣ нѣкога триумфа даде, а други застыде и посраме. И тако на еданпутъ одма у првымъ листовима Београдски Новина' подь 26-мь Мая Ч. 42. изиђе почетакъ извѣстїя о ономѣ, што е у засѣданїю истомъ рађено са свимъ лажанъ и изопачень. Попечитель Просвѣщенїя и Предсѣдатель дружства то видеѣи таки забрани печатати продуженїе реченога члена као лажнога, и по учинѣномъ изтраживаню изиђе, да е Г. Банъ, кои при разговорѣ у засѣданїю реченомъ ни быо нїе, наведенъ, да помоѣю други онако лажно извѣстїе учини, а садъ да и самъ чуе и увѣрава се, да е лажно. Пошто се тако печатанѣ продуженїя онога изопаченога Члена пресече, одма се появе и извире нѣки, коима е за тимъ стало, да онай лажный членъ изиђе. Тако е одма сутра данъ Вукъ отишао къ Попечителю, и тужио се збогъ пресеченогъ Бановога извѣстїя, говореѣи да е Хаѣиѣ забранїо печатати онай членъ, и да бы Попечителя больма раздражіо и ополчіо, додао е, да е то наопако, ако Хаѣиѣ заповѣда, шта ће се печатати шта л' не. Но Попечитель му на то одсудно одговори, да е онъ самъ забранїо онай членъ далѣ печатати; зашто онъ не може трпити ни допустити, да се о ономѣ, што е подь нѣговымъ предсѣдательствомъ явно рађено, са свимъ лажно извѣстїе, као што е оно, у правительственнымъ листовима чини. И съ овымъ се ова сцена заключи, и членъ онай у Новинама выше недоврши. И будуѣи да е онай лажанъ членъ управлѣнъ быо и противъ чести мое, то самъ я побуѣенъ се нашао, одма у Ч. 43. противъ тога изяснити се слѣдуюѣимъ рѣчма: „*Опомена.* Честь она, кое ме е нѣкїй извѣститель (еданъ или выше нѣи') у Ч. 42. Новина' Београдски на стр. 168. удостоїо, на мене никако неспада, и зато е я прїимити немогу. Ерь о ономѣ предмету онда у Засѣданїю ученога дружства нити е рѣчь вођена, нити е рѣшаванѣ гинѣно, нити самъ я мнѣнїе мое онако давао. Ако е извѣститель (еданъ или выше нѣи'), знаюѣи заръ мое са

Г. Вукомъ прошавше препирке, хотѣо са онако изопаченымъ извѣстіемъ подъ видомъ похвале самномъ или съ нама нѣку шалу предъ свѣтомъ изиграти, то такова нимало ниє на свомъ мѣсту онде, гди се о обштой ползи ради; ерь она само на обшту штету служити може. Дивно є заиста, да се онакова една лажь измыслити и сплести може о ономе, што є явно у присутству толики лица' раѣно, и да се то исто у правительственнымъ Новинама свѣту за истину обяви, и тимъ є чудниє, што є ту и учредникъ Новина исты, и цензоръ присуствовао. А да чему се можемо о другима стварма надати, кое се явно нераде, нити се лажи овако очевидно у трагъ уѣи може? — У Београду 26-га Мая 1845. І. Хаѣићъ.“ — И Г. Банъ, како є превару, коя є съ нымъ изиграна, увидіо, таки є одъ свое стране у Ч. 44. исты Новина' свое изясненіє свѣту саобштио овима рѣчма: „*Примѣтба.* У главномъ засѣданію Дружства Србске Словесности држаномъ у Понеделякъ 21-га т. м. збогъ непредвиѣногъ узрока нисамъ могао до конца остати, и морао самъ башъ кадъ є оно было на половини засѣданія отиѣи; и тако быо самъ привуѣенъ ослонити се на туѣа казиваня, за извѣстити нѣгова рѣшенія. Будуѣи да савъ Београдъ виче, и за нѣка одъ тій казиваня, коя самъ у ономадашнѣмъ листу изложіо, люди са свимъ другчіє него што су тамо ставлѣна, кажу; зато одма спѣшимъ да ій поправимъ. Кадъ се прочитало писмо Г. корреспондента Матића, Г. Хаѣићъ дао му є право, и као што никада ниє одобравао превременно кованѣ рѣчій, вотизирао є, да се то кованѣ прекине. Г. Вукъ бывши запытанъ за свое мнѣніє, рекао є повторително, да є онъ тога истога мнѣнія, коега и *Господиѣ* (казуюѣи рукомъ на Г. Хаѣића); на тай начинъ само, и у тому првый, т. є. Г. Вукъ, одъ овы кнѣижевника приступіое къ другому. — Чуємъ да криво извѣстіє прошастогъ листа толкує се врло злобно и на штету чести писателя. Я дакле ставлямъ овде мое име, и явно исповѣдамъ, да самъ быо срдца чиста одъ сваке зле и подле намѣре, и зато што нисамъ кадаръ лагати ни друге на

лажъ наводити, нисамъ могао посумняти, да су ме хтѣли преварити други. Мени само могло бы се пребацити то, што самъ писао, кадъ нисамъ своимъ ушима слушао; али у томе може ме извинити то, што самъ већъ быо почео писати о резултатима засѣданія, па нисамъ могао то тако на пола оставити; и за то морао самъ на свакій начинъ друге запытати. Недостаточность поправлѣна ние у Журналистики грдна погрѣшка: ерѣ онде често се догађа, да се што данасъ криво извѣсти, па кадъ се истиннымъ жели быти, сутра се опетъ поправи; а тако и я овди садъ чинимъ. М. Банъ.“ —

Кадъ ова оволика спрема и преправа овако лоше за рукомъ изиђе, и међу тимъ и данъ другога засѣданія друштва 27-га Мая приспѣ, то Вукъ опетъ као и пре дође подъ капомъ у друштво, и да бы опетъ осуећену намѣру свою обновіо, донесе нѣшто написано, те коекако прочита. Дакле ние говорио, као што онъ на стр. 24. каже, но *прочитао е изъ папира, и то коекако.* У овоме, као што се и изъ ове напечатане свезке нѣгове види, позвавши се на пређашнѣ писмо свое, главно се садржавало то, да членови друштва сами незнаду Србски, и зато да сами уче, да незнаду разликовати Славенско одъ Србскога, и тако да науче познавати, шта е Србски шта ли е Славенски, да се досадъ и на Аустрійской страни и овдѣ зло радило, и ако се тако и далѣ узради, да ће служити на штету а не на корысть; да Илирска браћа у Загребу болѣ знаду езыкъ Србскій, као што су то учени Русски путници већъ говорили. — Ово овако повторено небуде већъ садъ равнодушно сматрано, но одъ членова друштва подигну се разни говори; између кои быо самъ и я, кои самъ за умѣстно судіо садъ већъ мало обширніе о предмету реченомъ изяснити се, кое овде знаня ради, колико се и на саме рѣчи опоминѣмъ, точно наводимъ и саобштавамъ:

„Премда се како пре у писму Г. Матића, тако и у писму Г. Вука, и садъ у прочитаномъ овомъ додатку оно потврђиванѣ показуе, да Србљи треба Србски

да пишу а не Славенски или Славено-Србски (почемъ се славенствованѣ, и тимъ кваренѣ и незнанѣ езыка Србскога списательима пребацуе); опетъ казати морамъ, да се я нисамъ надао, да се о томе већъ садъ рѣчь повести може, зато, што я то сматрамъ као давно већъ рѣшену и прекинуту стварь, да о нѣой ни говора быти неможе. Ерь основъ тай, да Србљи треба Србски да пишу, іоштъ е Доситей Обрадовићъ у првой своіой кнѣзи „Животу и приключеніама године 1783.“ са намѣромъ и свѣстю изрекао, и после выше пута' у дѣлима своима повторіо; кои е предметъ и доцнѣ у кнѣжеству Србскомъ повтораванъ и погрѣванъ, но свагда и опетъ онако рѣшенъ и прекинутъ. И я самъ іоштъ како самъ ступіо на полѣ кнѣжества нашао самъ стварь ову већъ рѣшену, коя выше никакой сумњи подлежала ние; кои се основъ еднако држао и наблюдавао. Слѣдователно мысліо самъ, да бы са свимъ излишно было, и къ беспослици принадлежало, таково што у дружеству овомъ у ономъ виду као нѣшто іоштъ непонятно и ново предлагати, и стварь, о којой сумнѣ нема, погрѣвати, и іоштъ то у нѣку заслугу себи уписивати; и то самъ съ толико већимъ основомъ држао, што е само дружство у § 1. Устава свога ово као већъ познать основъ себи за цѣль и задатакъ поставило, т. е. изображение *Србско-народногѣ* езыка; па е іоштъ узъ *Србскогѣ* додано *народногѣ*, башъ као да ние доста казано са *Србскимѣ*, по свой прилици зато, да се избѣгне овако противно толкованѣ. И по томе свако подобно предлаганѣ или потврѣиванѣ съ те точке очевидно показуе се као излишно, неумѣстно и суетно; ерь се у томе основу сви Србски списатели оддавна већъ слажу, да за *Срблѣ* *Србски писати валя*. Таково потврѣиванѣ о Србскимъ списательима, да се они у овомъ основу неслажу, само кодъ странны народа' пролазити може, коима Србско кнѣжество у самомъ дѣлу познато ние, па се мораю осланяти на оно, како имъ кои одъ наши у свою ползу каже. Ако еданъ списатель болѣ езыкъ познае, ако е правила нѣгова болѣ извикао, па се и лѣп-

ше, чистіе, яснїе и природнїе изразити уме, то нечини разлика основа, него већїй степенъ способности, вѣшти-не и знаня, и та ће разлика и садъ и свагда и до вѣ-ка између писателя' постаяти, нити ће се ови у томе изравнати, ма се шта писало и говорило.

Но друго е са свимъ по моме увѣреню, што мо-же, а и треба да сачинява предметъ разговора, и рѣ-шаваня овога друштва, а и осталого ученога свѣта. А то е оно, у чему се писателѣи Србски несоглашаваю, и цѣпаю се на две стране, одъ кои къ едной принад-лежимъ я, а къ другой Г. Вукъ, у чему смо са свимъ противнога мнѣнїя, тако, да се ни пре соглашавали ни-смо нити се садъ соглашавамо. И ова се разлика све-сти може на две главне точке: 1) Г. Вукъ и нѣгови послѣдователѣи држе и исповѣдаю, и нѣки и по томе раде, да у писаню єзыка Србскога нетреба наблюдава-ти етимологию и коренитость рѣчїй Србски, но само да треба пазити на изговоръ и гласъ или звукъ слова', па како се слова по сродству у изговору едно у друго зву-комъ меняю или лакше органима бесѣднима изговараю, и тако и ушима манѣ или выше чую, да онако исто промѣнѣно и написати валя, и по томе они пишу *Срп-ски са п, люцки са ц, копча са п (одъ кобацѣ), Шап-ца са п (одъ Шабацѣ), радосно безъ т, оца безъ т, ш нѣимѣ са ш, слатко са т, глатко са т, ретко са т,* и т. д. — Я пакъ, кои къ другой страни принадле-жимъ, са овимъ основомъ правописа никако се не-соглашавамъ, и држимъ и исповѣдамъ оно, што самъ выше пута' о томе писао и говорио: *да оваї основѣ претвараня слова' по сродству збогѣ слова' и органа' го-ворны по звуку, у писаню неможе постояти, но да и у писаню Србскога єзыка треба етимологию наблюдавати, и на коренитость пазити, и зато пишемъ Србски са б, людски са д, копча са б, Шабца са б (одъ Шабацѣ), радостно са т, додатци са т (одъ додатакѣ), отца са т, сѣ нѣимѣ са сѣ, сладко са д, гладко са д, редко са д.* и т. д. 2) Г. Вукъ са нѣговимъ послѣдователѣима др-жи и исповѣда, да у смотреню самогласница' правопись

нити по начину и основу Славенскога языка, нити иначе наблюдавати треба, но сматра свакиъ звукъ као чистъ, и да таковий безъ свакогъ призражня на зачетакъ, изворъ или подобностъ коренитости истога звука свуда са еднимъ истымъ простымъ словомъ написати валя. И зато е онъ са своимъ послѣдовательима са свимъ удалю се и одцепю одъ правописа Славенскогъ, и задржао е за свакиъ таковий звукъ само едно едино слово, несматраюћи на постоећу разнородностъ и разновидностъ таковы подобны звукова, и тако онъ пише просто *бити* (*ſeyn*) са *и*, и *бити* (*тући*) са *и*, пише *питати* (*fragen*) са *и*, и *питати* (*ранити*) са *и*, прилагателно *лепи* (*der ſchöne*) са *и*, и *лепи* (*прилеплюе*) са *и*, тако и глаголь *познати* (*erfennen*) са *и*, и прилаг. *познати* (*der Bekannte*) са *и*, *люди* (*die Leute*) са *и*, и *люди* (*der Leute*) са *и*, и т. д. и тако онъ одбаца и не наблюдава у правопису писанѣ са *ы*, *ый*, *ий* и т. д. и поредъ тога разставля сложена слова *я*, *ю*, *ѣ*, *е*, и мѣсто нѣи пише *ја*, *ју*, *је* и т. д. И овимъ начиномъ онъ и нѣгови послѣдователи подудараю се са Србима западне цркве, кои се у писаню латинскимъ словима служе. — Я пакъ држимъ и исповѣдамъ, да при писаню самогласница' валя призражнѣ имати на зачетакъ, изворъ и подобностъ коренитости звука, и будући да то особытымъ испытыванѣмъ у языку Србскомъ садашнѣмъ іошть постановлѣно и на постоянна правила сведено нѣе, а и Славенскій правопись на овоме е основу основанъ, кои у природи языка свой изворъ има, кою ни Србскій языкъ іошть са себе свукао нѣе, то и я овога правописа се придржавамъ са сходнымъ удешаванѣмъ, и тако пишемъ *бити* (*ſeyn*) са *ы*, а *бити* (*тући*) са *и*, *питати* (*fragen*) са *ы*, а *питати* (*ранити*) са *и*, прилагателно *лепый* са *ый*, а глаголь *лепи* (*прилеплюе*) са *и*, глаголь *познати* (*erfennen*) са *и*, а прилагателно *познатый* (*der Bekannte*) са *ый*, *люди* (*die Leute* им. множ.) са *и*, а *людий* (*der Leute*, род. множ. са *ий*, и т. д. и тако задржавамъ у писаню *ы*, *ый*, *ий*, а и двогласнице употреблявамъ сложено *я*, *ю*, *ѣ*, *е*. — И прем-

да у самомъ наблюдаваню овога правописа разлика међу списательима влада, опетъ та се несостои у основу, но у болѣмъ или слабѣмъ познаваню, у степену знаня и вѣштине.

Будући да се ово наблюдаванѣ етимологіе или коренитости рѣчій, слогова и правописа, подудара и слаже са основомъ постановлѣнымъ у езыку Славенскомъ или црквеномъ, то е повода дало Г. Вуку и осталима послѣдовательима нѣговима, пребацивати нама, да мы у нашемъ писаню превагу даемо езыку црквеномъ или Славенскомъ, а поредъ тога себе за едине поборнике Србскога народнога езыка издавати, и друге о томе, нарочито странне увѣравати, и себи съ тимъ цѣну вадити; кое у самой ствари никако тако нестои. Срѣ ако они напишу *добри* (им. един.) са *и*, а мы напишемо *добрый* са *ий*, то оно нимало ниє выше Србски него ово, а тако е и са другима рѣчма.

Што се пакъ тиче употребљаваня оны рѣчій, кое се за особыте мысли, понятія или предмете у Србскомъ народномъ езыку неналазе, у томе натежу и помажу се и едни и други како болѣ знаду. Тако н. пр. едни у таковомъ случаю употребе Славенску рѣчь, у колико е могуће посрбивши *е*, и нѣомъ се помажу, други безобзирце кую нове рѣчи, и у томе найвыше мотре, да по изгледу и слоговима слажу се са Србскимъ рѣчма, чуваюћи се текъ и избѣгаваюћи да само неналиче на Славенске, и немыслећи о томе, да оне природи и духу Србскога езыка одговараю. Мы н. п. потребуемо да означимо „*daß Entzücken, die Entzückung*“ па неналазимо рѣчи у Србскомъ езыку, па нашавши у Славенскомъ *восторѣѣ* исту тако употребимо, а другима то звони Славенски, па зато или кую рѣчь нову, или одъ Славенске прекрое текъ да е по слоговима наликъ на Србску; и тако я бы могао именовати отличногъ нашегъ едногъ писателя, кои е у томъ случаю одъ *восхищенія* начиню *ус'иѣнѣ*, претворивши механически *вос* у *ус*, *хи* у *и*, *ще* у *ѣе* и *ніе* у *нѣ*; и у овоме се нарочито отликую браћа наша западне цркве, Илирцы у За-

гребу. Тако мы неимаюћи рѣчи у нашемъ езыку за „abhängig, Abhängigkeit, узмемо изъ Славенскога *зависимо, зависимость*, а нашої браћи западне цркве ово звони Славенски и црквено, па у овомъ случаю сковали су „*одвисно и одвисность*.“ Кое е овде већа погрѣшка, ние тежко пресудити; ерѣ ово е само по изгледу рѣчь Србска, и за иностранце, кои бы по изгледу судили, може бити добра, али по духу и природи езыка судећи ово е права наказа одъ рѣчи; ерѣ кодъ насъ *одвисити* неговори се и нема смисла, а и кадъ бы было, то е глаголь средній, кои ово ображаванѣ недозволява; я познаемъ овай глаголь само у изговору „*одвисла грана*,“ па и ту сасвимъ противно значенѣ има, т. е. грана одбіена, одцеплѣна, оддѣлѣна, а *зависимость* треба да означаи споеность и свезу, а не оддвоеность. Грѣше дакле и грѣшитѣе у томе много и єдни и други, єдни манѣ єдни выше, а нужда и потреба извинитѣе обоє. Тако е Г. Вукъ у найдоцнїе изданимъ пѣсмама народнымъ, у предговору кнѣ. I. имао нужду у првой врсти употребити рѣчь Славенску „*Изданїе*“ па е употребїо, а што е онъ написао „*изданије*“ са *ије*, а други пишу *изданїе*, то оно нимало ние манѣ Славенски него ово. Но мы нѣга ни за то, као ни за друге одъ нѣга по нужди употреблѣне Славенске рѣчи нећемо осудити, нити га корети да онъ непише Србски, да незна разликовати Србско одъ Славенскогъ, да обоє мѣша и т. д. но ни онъ нетреба другима да замѣра, или да друге ружи, кадъ они у подобномъ случаю са Славенскомъ коїомъ рѣчью послуже се. Ерѣ кадъ онъ то чини, кои многостручне научне потребе нема, да шта немораю они чинити, кои у нужду долазе, да точно изразе и означе разна понятїя философическа, физическа, юридическа? и т. д. и т. д.“

И ово е оно, што самъ я оноmъ приликомъ говорїо, о чему Вукъ на стр. 28. каже, да самъ изговорїо читаву предїку. И ови разлози мои, колико се примѣтити могло, већой части слушателя были су повольни, кое е и самъ Вукъ примѣтїо, почемъ е само ма-

шући главомъ и сажимајући раменима своју сметню, у кою е овимъ постављенъ, показивао. И тако се и ово засѣданіе оконча; и Вукъ опетъ отиде у Бечъ, неуспѣвши у својој намѣри. Што онда учинити није могао, то се вальда надао надокнадити са печатаномъ овомъ свезкомъ, којомъ ако ништа друго и неучини, а оно ће баръ явный знакъ и свѣдочанство дати, да се свойски интригама сплетенима противъ Аустрійски Срба, презрительно тако званы Шваба', послужити потрудіо. Ерь то извѣстно знамъ, да су нѣки, како имъ е речено, да е печатана такова свезка, казали: „Е, дакле е одржао Вукъ рѣчь свою!“ А то су такови, кои никада о филологіи ни мыслили нису, нити знаду, нити хоће да знаду, еде ли се то или піе: него имъ само смутнѣ и интриге и вика на Аустрійске учене Србе у рачунъ иду.

Пошто смо о Историји и обстоятелствама, коя къ ясности служе, овако извѣштени, садъ већъ мало ближе къ дѣлу приступити можемо. И я овде пре свега пытамъ: Съ каквомъ е намѣромъ печатао Вукъ писмо Савве Текеліе одъ 14-га Фебр. 1842. писано Господину Епископу Атанацковићу са своимъ писмомъ о езыку и правопису Србскомъ? Онъ се самъ изясніо овако: „Ако из њих нико ништа и не научи, а оно се барем може видјети, како два родољубива Србина о једној ствари различно мисле.“ Ова исповѣсть показуе ясно, да е онъ съ тимъ на то ишао, да подкрѣпи ону своју распространѣну превару, којомъ е странне учене люде, нарочито Нѣмце и Руссе, и остале Славене завео, т. е. како Србски писатели немогу да разумеду, да за Срблѣ Србски писати валя, и како незнаду разликовати Србско одъ Славенскогъ, но обое мѣшаю, и како криво умствую о правопису, а како онъ еданъ говори да треба Србски писати, и зна шта е Србски шта л' Славенски и т. д. Ерь Текелійно родолюбіе и заслуга о Србскомъ роду са свимъ у другу струку спада, а не у езыкъ и правописъ. Онъ е родолюбивъ што е многе жертве у новцу учиніо и принео на обште благо, а у томе Вукъ съ Текеліомъ ни у какву споредность неспада, и са такимъ сравнѣ-

ванѣмъ и упореѣиванѣмъ само бы се смѣшнымъ учинио. А у правопису Вукъ се може сматрати као предстатель *безкоренногъ іотовскогъ правописаня*; али Текелія никако се не може држати за предстателя, а ни за главногъ поборника *коренногъ безіотовскогъ правописаня*. Ерь заиста я овде одсудно казати могу, да нема ни едногъ, и то башъ ни едногъ списателя у Србскомъ књижеству, кои бы онаковимъ езыкомъ и правописомъ писао, као што е оно писмо Текелійно написано. Кои бы дакле по овоме писму судіо и заключіо на остале Србске списатели, и то противомысленике Вукове, тай бы се са свимъ преварио, и едну велику основу лажъ за истину држао: као што е то случай и до садъ са иностранцыма быо. Кады е тако, неиде ли онай, кои оваковимъ поступанѣмъ друге заведе, управо на превару и на убитакъ истине у ползу свою, а на безчестіе други'. А да се Савве Текеліе родолюбіе несостои у правопису, нити да се онъ као предстатель или главный поборникъ таковога сматрати може, то е Вукъ давно знао, и то іошть пре него е Рѣчникъ свой издао; ерь иначе небы онъ іошть године 1817-те пытао Мушицкогъ, шта ће ради ти у писаню са писменомъ *x*, него бы пытао Савву Текелію, и онъ бы у томе науку и совѣтъ пріймао одъ Савве Текеліе, а не одъ Мушицкогъ (види писмо Мушицково одъ 11-га Марта 1817. Вуку Стефановићу, у Ураніи год. 1838. стр. 158).

И ова превара ние само проста, но она е умышлѣна, и почела е іошть онда, како се Вукъ са своимъ *іотовскимъ безкоренствомъ* у књижеству нашемъ показао, и нѣмъ е основана една лажъ књижевна, коя е нарочито Нѣмачке књижевнике заразила, и она напредуе и распространява се све выше и выше, и одунда прелази и на Срблѣ, нарочито оне, коима е важни аuctorитетъ каквогъ важногъ списателя Нѣмачкогъ, или конверзационалногъ Лексикона, него свое собствено искусство. Но списателя' Србски треба да буде дужность, овакову лажъ прогнати, и свѣтъ о истини еданпутъ обавѣстити. Вредно е овде навести, што е у овомъ смо-

трению іошть 1829-те год. Магарашевићъ примѣтіо и писао (у Лѣтопису Ч. IV. год. 1829: стр. 96.) Онъ изразивши се, како о нашої Литератури и други народи у своима ученима Новинама, да и књи҃гама, напоми-ню, и по већой части недостаточно и тако неосновано, да се поредъ невѣжества стварій види іошть и *подло какво пристрастїе и побозно референта намѣренїе* и т. д. подкрѣплява исто слѣдуюћимъ примѣчанїемъ, гово-рећи: „Окромъ свега друго҃го да наведемъ само оно, што у Лайпцыскомъ одъ 1827 — 1829. год. печата-номъ Лексикону (Conversations-Lexicon VIII. Auflage подъ артикуломъ: „Serbische Sprache und Litteratur“ стои. Цѣлу нашу Литературу сачиняваю Грамматика, Лекси-конъ и Даница Г. Вука Стефановића (чудо како е *житїе Емануила*, о комъ е у Новинама „Blätter für Litterarische Unterhaltung у Лайпцыгу, и то иждивенїемъ Г. Брокхау-за, како годъ и вышереченый Лексиконъ, печатанима стояло, да се сотимъ Србска Литература обогатила, у овомъ регистру заостало!) — Узъ то се мимогредъ о-поминѣ за Сербїанку Г. Милутиновића, и преводъ Г. Светића: *de arte poetica*. — Но каже се опетъ: *auch ist um dieselbe Zeit* (по сложенїю мыслий валяло бы узети 1826. год.)) *ein blinder serbischer Naturdichter, Philipp, aufgetreten!!* А за Доситеа, *unus qui nobis restituit rem* — нема ни словца!! Ту се напоминѣ Г. Веселий Проф. бывшїй у Винковцы, кои е наше народне сватовске пѣ-сме на нѣмачки доста недостаточно превео; а о класи-ческой Музи Преосв. Г. Епископа Мушицко҃го нема ни спомена! и проч. проч. Далѣ стои: *Die serbische Prose hat außer theologischen und Erbauungsschriften wenig hervorgebracht*. Не мора ли се човекъ дивити, како се о овой ствари мало зна, и опетъ публично пише? Кодъ насъ дакле има доста (?) теологически и на сазиданїе душе-вно принадлежећи књи҃га! — Мало ниже опетъ каже се: „und die serbischen Litteratoren sind unter sich uneins, ob die dem Kirchen-Slawischen nachgebildete, seit beinahe 4. Jahr-
hundert in Gebrauch gekommene künstliche Büchersprache, oder ob der gemeine Landesdialekt die serbische Schriftsprache werden

fol. Für die letztere erklären sich Wuk Karadsitsch und Davidowitsch, der Herausgeber der in Wien von 1814 — 22. erschienenen serbischen Zeitung, jetzt Secretär des Fürsten Milosch. In der ersteren hat Archimandrit Raitsch die Reihe Serbischer Schriftsteller mit seiner Geschichte verschiedener slawischen Völkerschaften (Wien 1792. 4. Bd.) begonnen. Докле ќе се то већъ повторавати, да се Србски Литератори немогу да согласе, којимъ езикомъ, или србѣъ Црквено-Славенскимъ или простимъ народнымъ диалектомъ, писати валя? Тко се кодъ насъ о томъ препире? То е већъ одавно престало, и сви пре и после Вука и Давидовића, да и само выше Свештенство, есу тога мнѣнја, да се Србски пише; но овде се раћа вопросъ: како Србски? и тай се тако лако разрѣшити неможе! — Какво е ово противорѣчје: Раикъ е пожео писати езикомъ, кои е одъ 400 година у употребленію быо у књигама!! Дивно е заиста чудо, како онај, кои е ово писао, ние Г. Шаффарика Исторію Литературе своју Славенски народа у руке узео, и мало баръ, што се предмета тиче, о комъ е писати мыслію, у ню загледао!!! Но види се, да се онъ са свимъ ословію на свогъ корреспондента, и да е нѣгове рѣчи, ништа и немислећи, за чисту и основану истину пријмио: а по овомъ судећи свакій видити може, колико е вѣровати овакомъ о нама извѣстію иностраника!“ 3) — Ово е Магарашевић пре 16. година о томе говорио и писао, и опетъ се Вукъ ние постидіо доћи у средъ дружства ученыхъ

3) И поредъ свега овога варалице и преварени непрестаю терати свое, башъ као Доситеева три пандура. Тако ево и садъ, кадъ ово пишемъ, читамъ у Луни Загребачкой Ч. 33. 1846. одъ 25-га Апр. подъ заглавіемъ: „die Serbische Litteratur in Ungarn“ изъ Јордановы Слав. Лѣтописа, гди се непрестае то исто лажно потврђиванѣ повторавати, т. е. да се Србски немогу да обавѣсте, да треба Србеки писати, и неке да послушаю Вука, кои еданъ Србски пише (кажу то Нѣмцы, кои незнаду Србски!). Кадъ е Магарашевић пре 16. година чудіо се томе и казао: „Докле ќе се то већъ повторавати?“ — Да шта ћемо мы садъ да рекиемо, него: Risum teneatis amici? И „Господи неприями нмъ грѣха!“ —

Срба', и ту читати, како они јошть незнаду, да треба Србски писати, како непознаю, шта е Србски, шта е Славенски и т. д.

Но овде се наравно рађа то питањѣ: Кадъ е то тако ясно, да е потврђиванѣ оваково очевидна лажъ, да како се дакле догодило, да е та толико ученый свѣтъ обузела, и да су се учени Нѣмцы толико преварити дали, и да су и Србљи ту лажъ одъ странни тако радо пријмили? Ево како! Познато е, колико е ученый Копытаръ у дѣлима Вуковима учествовао, и како се основи Вукови могу заедно и изворно као Копытарови собствени сматрати, и како е Копытару на срдцу лежало, да ови основи Вукови, наравно као купно и нѣгови, махъ и првенство у књижеству отму. Онъ као познатыи Слависта у оно време сматрао се као единый органъ и изворъ о югославенству: што е онъ Нѣмцыма о Србима являо, оно се као света истина држало, нити се друго-ячје што знало, нити знати могло, почемъ противно што нити се примало, нити слушало; а Копытару е у рачунъ ишло, само оно саобштавати, што е нѣгово собствено, а то е оно што е и Вуково и нѣговы послѣдователя'. И ето проста узрока, зашто е у странне Новине, повременна изданія, конверсационалне Лексиконе и т. д. само оно прелазило, што е Копытарово и Вуково, а друго не. Може бити, да ће ко на ово рећи: Добро! Али зашто нису се други наши књижевници постарали, ученый свѣтъ и о противномъ извѣстити? — Но гди Копытаръ кодъ странни говори, шта ће ту књижевници Србски учинити, кои ни союза таковога, ни познанства са иностранцыма имали нису. А гди Судія само едну страну свагда слуша, ту можемо мыслити, какавъ судъ наopakъ испада. Копытаръ е своимма знанцыма писао, говорио, вѣи увѣравао, Вука нѣима шиляо, препоручивао; а о другомъ свему ћутао, или ако се и изражавао, оно е бывало онако, као што е нѣму и Вуку у рачунъ ишло. Србљи су, нарочито после изданого Рѣчника (1818 год.), викали, да Вукъ. у своему писаню ненаблюдава пристойности, да се безобразно и срамотно

изражава, кое врећа чувство морално, и само приличи свинярима и говедарима, а не списательима, кои су учители младежи и народа; а онъ окренуо стварь другичіе, и увѣрава странне, да Србљи и Србски списатели на нѣга вичу, што онъ Србски просто пише, и да називаю простый народный Србскій языкъ свинярскимъ и говедарскимъ; а люди странни, ма и найученни, мыслиѣи да е то тако, морали су по томе и о нѣму и о другима другоячіе судити, него што есть, и у заключенію наопако заключити. Али кадъ бы они знали, да овде ниє рѣчь о говедарству и свинярству простого Србскога языка, него о говедарству и свинярству непристойности, безсрамности и безобразія онога начина писаня и изражаваня, кои е Вуку свойственъ, онда бы се са свимъ о другоме чему судити имало, и ямачно бы другоячіе и заключеніе испасти морало. 4) — Юштъ године 1828. Магарашевиѣ, читаюѣи выше пута' у Липискимъ ученымъ Новинама и осталымъ Листовима страннымъ такова едностранна извѣстія о Србскомъ књижеству, писао е тамо издателю речены Новина' и саобштио е, како су извѣстія она едностранна, и да потребую и съ друге стране исправлѣнія и допуненія, и да е онъ са другима књижевницыма Србскима готовъ такова одъ времена до времена чинити, ако бы се пріймило. Но мѣсто да се овай обрадує таковою повуди, а онъ одговори, да онъ одъ противны извѣстія неможе никаковогъ употребленія чинити. Тако они су волѣли и лажь у сво-

4) Къ истини мога потврѣиваня нека послужи и оно, што е Мушицкій Магарашевиѣу 30-га Ян. 1819. (у Голубици Ч. IV. стр. 308.) писао: „Вукова Лексикона іоштъ не'мамъ. Писао самъ Копытару, да ми што скоріе по Дилижансу пошлѣ. Жао ми е и Вука и Копытара — найвыше презъ умаленіе обще ползе — што су се тако, као што ми пишете, осрамотили. — Я се чудимъ Копытару, и срдимсе на нѣга, што е као Цензоръ — о не свиняріє или свинярства допустіо. — Тако ѣу му и писати. У нѣговој е дужности, недопустати ништа contra bonos mores. Среѣаѣъ ѣе быти, ако га Митрополитъ неустужи Прлицаю Бечкомъ. — Лакомысленни люди шкодише обштой ползи, и собственномъ своемъ намѣренію, што е іоштъ луѣе.“ —

има Листовима распространявати него Копытару се замѣрити. И тако е ова лажь траяла и напредовала и одъ Нѣмаца и на Руссе, до кои е и непосредствено допирала, и на Енглезе и Французе прелазила, и добывши учену преобуку лѣпо углаѣна меѣу Срблѣ долазила, гди су е књижевници, нарочито они, кои на наочари гледе, и аукторитетомъ се управляю, оберучке пріймали, и юпшть поносили се, што и они тимъ принадлеже у дружество учены Нѣмаца, Русса' и т. д. те мысле да су толико паметни одъ други. — Да ли су пакъ са основима оваковима и нѣновымъ распространяванѣмъ намѣревѣя Копытарова искренна, само књижевна, и чиста одъ сваке примѣсе друге, о томе бы много было овде говорити, а и мѣсто му ние. Но кои познае станѣ и отношенія народа Србскога, и при томъ видіо е, како е Копытаръ на последку стаяо у смотренію славенствованя вообщте, према осталима Славистама, Шаффарику, Палацкомъ, Колару и т. д. онай ѣе и о томе лако судити моѣи.

Къ распространяваню и утврѣиваню оваковы едностранны мыслій о Србскомъ књижеству кодъ иностранца, нарочито Нѣмаца, осимъ горенаведены узрока', много су принеле и Србске народне пѣсме, кое су по своіой важности и особености народной побудиле вниманіе кодъ нѣи'. И ово е онай идолъ, кога е Вукъ носіо, па се увѣрјо наипосле да се иностранни нѣму кланяю, а не ономе идолу, коега онъ носи, т. е. пѣснама народнымъ, незнаюѣи да е пѣсноносацъ различанъ одъ пѣснотворца. Нѣмцы наравно само се нашимъ народнимъ пѣснама диве, и нѣи требаю; ерѣ они свега другога выше имаю него мы, и неѣе доѣи да уче одъ насъ философію, филологию, и друге науке, или да читаю преводе классически ауктора' кодъ насъ; али зато, што то за нѣи важно ние, неслѣдуе, да и кодъ насъ и за насъ важности не'ма, као што нѣки поводеѣи се за страннымъ аукторитетомъ и кодъ насъ наопако мысле и суде.

Садъ да предузмемо саму стварь редомъ испытивати: I. Я самъ у засѣданію ученога друщества у Београ-

ду казао, да се мы сви у томе слажемо, да треба Србски писати, но да се у начину раздвajaмо, и нарочито у смотреню правописа дѣлимо и цѣпамо на двоє. Да покушамо дакле испитати, кои у томе правіе имаю, и кое треба као право и основано да остане, и да се на блюдава. Вукъ е іоштъ у Грамматици своіой год. 1818. поредъ Рѣчника стр. XXX. поставіо за писанѣ полугласны слова' тай основъ, да како годъ што се тврдо слово предъ меканымъ не може изговорити као тврдо, но се преліе у сродно себи мекше, и обратно, тако исто валя то и претворено написати, немотрећи ни мало на коренитость нѣгову, тако да предъ меканымъ словима свима валя „б“ (буки) претворити у „н“, е у к, д — т, ѣ — ѣ, ж — ш, з — с, ц — ч, и обратно; додавши на страни LXXI и то „да се ова слова овако претварају не само у једној ријечи, кад дођу једно пред друго, него и изъ двије ријечи кад је једна до друге, н. п. ш њим, ш људма, ж ѣаком, з Богом, бес посла, бес коња, прет кућом, о' Дунава, и' Земуна, пре тобомъ и т. д. Али, вели, будући да у писању овако далеко нијесу ишли ни Грци ни Латини, зато нијесам ни ја ѣео (ни смјео: а докле су они ишли, мислим да је слободно и мени и свакоме другом); а други ко у напредакъ ако ѣедбуде тако писати, може слободно: ни један му паметан човек не може рећи да нема право: *зашто се тако говори; а шњим* налази се већ у књигама ѣекојим.“ При томъ іоштъ на страни XXX. кодъ „д — т, додае „кад дође д или т пред с онда се кашто претвори обоје у ц н. п. љуцки мјесто људски, Гроцка мјесто Гротска: и тако се готово изговара у свима оваковым (производним) ријечма, н. п. господски, градски, братски и т. д. али ја нијесам смијо написати *госпоцки, брацки*: *зашто се ѣешто чује д пред с (особито у сложеним ријечма, н. п. подсирити, одсвакле, одслужити; а ѣешто се опет избаца д или т (особито у глаголима н. п. предем прести, метем мести, једем јести; плетем плести; госпоство, проклество и т. д. По правилу требало би да се д пред с претвори у т, али*

будући да се тешко изговара и једно и друго; зато сам ја оставио онако. Ја сам чатио у књигама, што су писали прости Србљи, који нијесу ни чули за *етимологију*, и *госпоски* и *госпоцки* и *господски*; и *оујећи* и *одсјећи* и т. д. А кадъ дође *д* или *т* а) предъ *ц*, *џ*, *џ*, онда се свагда избади, н. п. *када каца кагара*; *Градац*, изъ *Граца*; *путо пуце* (у род. млож. *путаца*, а умалително *путаице*, *отац оца оге оговина*; *ткати зем*, *патка пате*; *кост кошчица* (мјесто *костчица*) *сагъ сација* и т. д. б) Кад дође *д* или *т* пред *н* или пред *б*, а послѣје *ж*, *з*, *с* н. п. *нужда нужно*; *гост гозба* (мјесто *гозба*; *болест болесник*, *болесница* и т. д. в) Кад дође *д* пред *т* или *т* пред *д*, онда се свагда предње изостави, н. п. *откати* (мјесто *откати*); *потка* (мјесто *подтка*; *одржати* (мјесто *оддржати*); или се уметне међу њи *а*, н. п. *одаднити*, *одадријети*“ и т. д. И далѣ додае код „*з* у *с*: *разапети*, *распети* (Слав. *распятіе*); о овомъ имају правила у Славенским Граматикама. А кад дође *з* пред *ж* или пред *ш*, онда се изостави н. п. *ражалити се*, *рашити* и т. д. Тако се исто изостави *з* кад дође пред *с*, н. п. *раставити*, *растати се*, *расјећи* (овако исто чине и Руси, н. п. *расадникъ* (расадник), *росол* (расо) и т. д. или се у таквом догађају уметне *а* међу *з* и *с*, н. п. *разасути*, *изасути* и пр.“ — И ово е еданъ главный Вуковъ основъ правописа, кои онъ у писаню наблюдава, и којимъ се онъ са своима нѣкими послѣдовательнима одъ осталы цѣпа. По овоме дакле онъ, као што самъ већ горе навео, пише: *Срб Српски*, *отац оца*, *одац оца*, *бодац боца*, *Шабац Шапца* (и одъ *Шапац Шапца*), *жалосно*, *радосно*, *глатко* и т. д. И ово Вукъ зове *благогласіемъ*, и ово благогласіе служи нѣму за основъ правописаня, и ко овако неради, онај незна шта е ортографія, онај није паметанъ, онај е лудъ, као да е дошао изъ луднице и т. д. и какви-ма рѣчма таковога неназива.

Ја пакъ са свимъ противно држимъ, и потврђуемъ, да овај основъ није никакавъ основъ, или управо да е основъ безъ основа, да ово нити е право благогласіе,

ниѣти то какву особитостъ Србскога езыка сачинява, шта выше ние ни право претваранѣ слова', ниѣти се то и одъ нѣга у свемъ своме пространству наблюдавати може; и премда Вукъ каже, да сваки слободно ово претваранѣ и на две рѣчи прострѣти, и тако писати може, и да ни еданъ му паметанъ човекъ неможе реѣти, да не'ма право, опетъ я кажемъ, да ни онъ ниѣти таковый, кои бы по овомъ основу писао, неможе имати никако право, макаръ ме Вукъ и недржао за паметна човека. 5) Езыкъ или рѣчи човеческе нису само произвольни звучни знацы, коима се предмети означаваю, него е языкъ породъ и производъ човека као човека, онъ се са развиткомъ силе умне и чувствене извѣо изъ ума и чувства човеческогъ, носи на себи печать умне и чувствене природе човеческе, корень и благогласіе треба да се скопчю и слю, а не цѣпаю и кидю, и разумъ треба у писаню да се пыта, а не само уво; а и око кодъ написаны рѣчій има свое право, ерѣ колико писанѣ мора одговорити уву, толико и оку, коме се непосредствено односи: корень езыка и рѣчій презирати и одбацати значи языкъ у корень ударати, и тако не само кварити, но затирати и таманити, кое се по овоме праведно Вуку пребацити може. Ово нѣгово благогласіе произлази одъ недостатка бесѣдны органа', што безъ веѣга усиляваня немогу ова слова несродна едно поредъ другогъ да изговоре, да се гласъ одъ оба ясно чуе, а не што се она едно у друго претвараю; друго е са свимъ претваранѣ слова еднога у друго, а друго е ово. Ово е свойствено и осталима народима, и осталима езыцима манѣ или выше, и свагда е на себи носило печать простоте, печать незнаня, и несвѣдомости разумне о езыку, и

5) Тако бы ови у говорима н. п. „кошъ ѣе се провали-ти; косъ ѣе пѣвати; кость ѣе иструнути,” по Вуковомъ о-вомъ правилу и благогласія нѣговогъ основу безъ етимологіе, написали: „кош ѣе се провалити; кош ѣе пѣвати; кош ѣе иструнути; — и то бы морало право быти, ниѣти бы ико смѣо реѣти, да то ние право, ако жели да га Вукъ за паметногъ чо-века држи.

приписивало се недостатцима а не савршенствама у пи-
саню. И нису овај недостатакъ и незнанѣ, или ово
безкоренство подизали на основъ и правило благогласія,
и све друге ружили и грдили, и лудима називали, кои
овај недостатакъ неће за основъ и правило да призна-
ду, као што Вукъ то чини, кои мысли, кадъ е то е-
данпутъ Копытаръ тако за добро нашао, да е то света
истина, и да се никако поколебати неможе.

Колико е Вукъ са своимъ овимъ основомъ грѣшио,
и колико е и друге на грѣхове наводио, то се тако
лашко изброити неможе. Али за примѣръ нека намъ по-
служи слѣдуюће: 1) Онъ е овај основъ привидногъ пре-
твараня слова' у слова по немогућству подпунога изго-
вора дебљине или танкости гласа, смѣшао еа правимъ
претваранѣмъ по внутренней сили и природи (као што
е одъ кнезѣ же, и юнакѣ юнаци и т. д.) и одъ овога е
на оно заключенія чинио, и тако оно, што по природи
неиде у еданъ редъ, онъ е у еданъ ставио, и у писаню
обое избркао. 2) Онъ е поставивши овај основъ као
обште правило свога благогласія или безкоренства, да-
вао му силу и пространство, како е нѣму кадъ по ѣу-
ди было, немораюћи узроке давати. Довольно е кадъ
онъ рекне: „Я тако далеко нисамъ могао, или нисамъ
ћео, или нисамъ смѣо ићи; или никакавъ паметанъ чо-
векъ неможе рећи, да ово није право,“ и т. д. Онъ пише
н. п. *љуцки*, а несмѣ да пише *госпоцки*; онъ каже, да
несмѣ изъ едне рѣчи у другу са претваранѣмъ слова'
прелазити, а другима, кои бы тако писали, одобрава;
онъ етимологию одбаца, па пише *додачи* (одъ *додатакѣ*)
безъ *т*, али *Кондијѣ*, *Аустријски* и т. д. пише са *ј* за-
то, еръ по корену долази одъ *Кондија*, *Аустрија*, да-
кле *ј* има честь на корень, а *т* нема; тако Господа *га-*
сна немаю те чести да добыю по етимологii *т*, али ма-
ло за тимъ (стр. 24.) пише *устмено* са *т*, па своима
устма дае честь коренитости, да добыю *т*. — Тако е
одпре ратовао на све оне, кои *х* употребљаваю, и по
основу свога благогласія свудъ га е избацао, садъ пакъ
нѣму едноме дае честь свагда, гди етимологија изискуе,

као што у Предговору најновијегъ изданія пѣсама народны вели: „1) Слово *x* ја сам у овој књизи наштампао само у онијем пјесмама, које су из онијех крајева, гдје се оно изговара. Ја врло добро осјећам, како је овај пасао тежак и замршен; али за сад нијесам знао друкчије чинити. Може бити, да би најпааметније било, и у народнијем пјесмама *свима* наштампати *x* свуда, гдје му је *по етимологији* мјесто, а у Предговору казати (одъ прилике онако, као што је казано у предговору къ пословицама од стране XI до XXV) како се гдје по народу изговара, па читатељи нека га читају како ко и говори; но ја за сад то нијесам смјео чинити и т. д.“ Дакле по милости Вуковой садъ е добыло едино слово *x* честь, да се пише, гди етимологија иште, ако се и неизговара, па и да се чита или нечита по вољи, како ко хоће. Пре му е служило за примѣръ скланяня у Грамматици „*грије* и *мије* (дакле сушт. мужкогъ рода на *e* мѣсто *грѣхѣ*, *мѣхѣ*), а садъ су другчія обстоятелства, па треба другчіе радити. Овде опетъ внимателне чинимъ читатељ на узроке нѣгове, кое онъ обично за подпору и доказателство наводи, и о којима самъ мало пре споменуо. Тако овде о слову *x* говориѣи, вели: Онъ *осѣћа*, како е тай *пасао тежакъ и замршенъ*; — онъ *није* знао *друкчије чинити*; — *може* бити да би *најпааметније* било, но онъ за садъ *није* смјо *чинити* и т. д. Далѣ: Онъ овај основъ безкоренногъ благогласія брани кодъ полугласны слова, али кодъ *самогласны* неће за то да зна, во ту хоће строго етимологию да наблюдава (вальда *о* томе благогласію *није* ништа Копытару знао казати, па е онај то изъ вида испустіо, те е тако и остало); и збогъ тога дошао е у противоборство са самима своима послѣдовательима, кои су се трудили, да основу ономе безкоренногъ благогласія у свему пространству вѣрни остану и слѣдственни буду, између кои да именуемъ еднога Адама Драгосавлѣвића, кои пише: „*бијо*, *напијо*, *измислијо*, *мого*, *реко*, *разумнии*, *најважнии* и т. д. по благогласномъ претвараню; али Вукъ радећи очевидно противъ

свога основа. изговора и благогласія неће тако, но држи се у томе етимологіе, и пише: био, напио, мислио, могао, рекао, разумнији, најважнији, и т. д. Кадъ се држи у полугласнима основа благогласія и претварања, зашто се и овде тога недржи, и непретвара *ио* у *ијо*, *ао*, *ео*, *оо*, *уо* у *о* и т. д. — А кадъ се овде совѣстно и вѣрно држи етимологіе, зашто се недржи и онде? Ё ли то разумно званѣ свога предмета, или е тумаранѣ безъ основа, по вољи и ђуди? Тако онъ, као што смо горе видели, пише „*љуцки*; еръ се, вели, *кашто* (кашто) претвори *д* или *т* предъ *с* у *ц*, и тако се, вели, *готово* изговара у свима оваковим ријечма;“ али опетъ поредъ тога пише: „*господски*, *градски*, *братски*;“ а зашто? додае узрокъ: „али ја нијесам *слијо* написати „*госпоцки*, *брацки*; зашто се *ћешто* чује *д* или *т* предъ *с*“ — а *ћешто* се, вели, опет избади *д* или *т* (особито у глаголима н. п. предем прести, метем мести, једем јести, плетем плести; господство, проклетство и т. д. За Бога, каква су ово замршена и изпрекрштана понятія о ствари, какво ли е ово осниванѣ правила и основа, каква ли жалостна доказателства? Часъ пише онако, будући се онако говори, часъ и опетъ оно исто непише, еръ се *ћешто* чуе *ћешто* нечуе. Шта у осниваню правила? Грамматически важи ово вѣгово „*кашто*, *готово*, *ћешто* се чуе, *ћешто* се избади, ја нијесам *слијо* написати“ и т. д. само се каже, а и ја самъ то јошть у моему „Суду о Грамматики Бабукићевой, а и у Утуку I. на стр. 9. показао. Па заръ глаголи „предем прести, метем мести и т. д. иду у онај редъ претварања слова *д* и *с* у *ц*, о коме онъ говори, да му може служити за подпору и доказателство? Па онамо каже: особито у глаголима;“ а наводи примѣре „*проклетство* и *господство*;“ заръ су му и то глаголи? Таковоме умствованю заиста нема ни края ни конца, и то е управо: *Diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis.* Кадъ бы онъ н. п. имао написати ову рѣчь „*разстроио*,“ онъ бы е морао овако написати „*растројијо*,“ и у овој рѣчи налазила бы се три различита противоборна основа,

по којима се онъ влада, тако у „раз“ изоставля з противъ етимологіе збогъ изговора и благогласія, у „ји“ узима „ј“ пред „и“ збогъ етимологіе противъ изговора и благогласія; у „о“ избаца „ј“ кое се чує, противъ изговора и благогласія збогъ етимологіе. И овај човекъ говори о слѣдствености у правопису, и намеће се свима за учителя, и ко то неће да призна, онога лудымъ назива.

Позиванѣ, којимъ онъ основъ овај благогласнога безкоренства подкрѣпљава, на старе књиге Србске рукописне, као што вели: „у многим старим књигама Српским стоји написано *Српски*, н. п. у Душановој дипломи (што је споменута на страни 282): *земли српсцей* (Грам. XXX),“ есте правый врбовъ клинъ; еръ то се зове са незнањемъ старымъ свое неразумѣванѣ подкрѣпити, и јоштъ оно незнањ за основану истину узети. И бадава то исто и опетъ повтораву у овој књижци својој о правопису на стр. 29. са рѣчма: „*Српски* се налази у многијем дипломама нашијех краљева и осталијех владалаца, а ваља да смо толико кадри признати, да наши стари онијех времена нити су были гори ни лући одъ насъ.“ Но кадъ пише *Српски*, као стари наши, зашт' ние написао и *бежњега*, кадъ су стари писали „и *бежњега* нигтоже не бы?“ У овоме послу да стари наши одъ Вука нису были гори ни лући, то се види, и мы му вѣруемо; еръ они су грѣшили у томе по својој простоти и незнаню, а Вукъ грѣши по основу, кои е на простоти и незнаню стары наши основао. Али да су ваобште у томъ послу стари манѣ одъ насъ знали, ту нетреба доказателства, кадъ у томе ни кодъ осталы народа' стари нису далѣ видели у реченомъ благогласномъ безкоренству. И кодъ Нѣмаца су се стари тако исто владали: У Карловымъ законима писано е „*junkfräwlich*“ са *k* предъ *f* мѣсто *jungfräulich*; а и многимъ старымъ надгробнымъ надписима стаяло е „*hier*“ (овде почива), мѣсто „*hier ruhet*“; али су то Нѣмцы, пошто су природу и духъ езыка и правописа болѣ познали, простоти и незнаню приписивали, а нису одтуда основе за правопись градили. О овоме знаню

стары' наши', на коме Вукъ свое правило благогласно-га безкоренства оснива, могао се онъ и изъ Грамматике Славенске Добровскога научити, да е само знао, или баръ постарао се научити латински, гди овај на стр. 32. говори: „4) *Тешко pro тежко*, i. e. *ш pro ж in Codicibus Serbicis subinde scribi non est probandum, cum тежек aut тяжек, gravis, sonum litterae ж clare demonstrat*; — 6) *Litteras сч vero contrahunt librarii in Codicibus in ш: ищезе pro исгезе, ищреслѣ pro исъ (изъ) чрева. Eodem modo ш, pro сч legitur in vocibus ex без compositis: бещестен, бещислный, quae tamen ab editoribus librorum Slavicorum probari non poterant, и т. д.*“ И кадъ е Вуку Копытаръ казао, да Латини пишу одъ „*scribo scripsi*,“ требало е да му е казао, да исти они Латини пишу и „*subtilis a не subtilis, и obstinax, observo, obscurus, subscribo, abstineo, absumo, subterfugio и т. д.*“ па бы ово было правило, и по овоме управо бы написао Србски а не Српски, као што су стари наши писали (и то понегди!). У грчкомъ езыку овога претварања истина выше налазимо, но требало е природу грчкога езыка, и природу и силу слова' њиновы, и степень изображености њиновы слова' или звукова найпре испытати, и после сравнити са природомъ и силомъ слова' латински, па онда узрокъ наћи, зашто се кодъ Грка таково претварање выше наблюдавало, него кодъ Латина, па будући се већ на примѣръ овы езыка позвао, после природу и силу и изображеность њиновы слова са славенски-ма и нашими сравнити, па бы видіо разлику између оба езыка, и познао бы, зашто се кодъ Грка', кои су у осталомъ етимологіе се држали, ово претварање у писаню наблюдавало, а зашто кодъ насъ неможе и не-треба. Онъ бы видіо, колику е роллу у њиновомъ езыку играо издисай и предисай и наддисай душничкій исподносный кодъ разны слова, и како су њинова: β, φ, γ, δ, ζ, θ, κ, τ, σ, σ τ, σ δ и т. д. различита у степену изображенія и дебело — или силногласія, одъ Латински слова, па јошть различитія одъ наши: б,

обрати се на стр. 30 и 31
книже Вука Копытара
на страници 23

в, г, д, к, т, з, ж, с, ш, шт, жд и т. д. и тако бы се увѣрїо о узроку, зашто се Латини нису Грчкога претвараня онолико држали, и зашто се мы іошть много манѣ држати можемо. Него онъ е човекъ, кои себи међу савршенства брои, што незна Латински и Грчки, и што свойства овы езыка' непознае, и мысли, да е тимъ остао у своме езыку непокварень; и іошть принадлежи къ овима людма, кои ништа нечитаю, и тимъ се поносе, говорећи, да то зато чине, да свой наравный начинъ мышлѣня са туђимъ мыслима и туђимъ знанїемъ и наукама непокваре. И ово ће имъ сви они одобрити, кои у земуницама живе, или стакла на прозоре немеђу, или пећи у кући немаю, или се четвороножке у кућетакъ свой увлаче, па неће куће уредне као други изображени люди да праве, да што одъ свога наразнога или народнога савршенства неизгубе.

Кадъ е ова неоснованость тако ясна, да одкуда е то, да опеть има людїй, кои то одобраваю и бране. О! То е са свимъ наравна стварь. Свака новость човека привлачи, а особито обаява младость и простоту. Я се и садъ живо опоминѣмъ, како самъ я о овой ствари у моїой 17-ой и 18-ой години мыслию. У моїой 17-ой години мыслиѣи я страстно о езыку, я самъ ово исто претваранѣ примѣтїю, и самъ самъ за себе то као правило изнашао, и као правило написао, и іошть примѣтивши да како годъ што се *тс* претвара у *ц* (оцекао), тако се исто *дз* (н. п. у одзивь) претвара у едно дебелогласно *ц* смѣшано са *з*, назначїо самъ да и за таковый гласъ треба ново слово сковати; па каква е моя радость была, кадъ е на годину дана за тимъ изишла Вукова Грамматика покрай Рѣчника са овимъ истымъ основима, кои су се тако лѣпо са моимъ мыслима слагали. Ко е быо срећнии и веселии одъ мене, нашавши такову основану podporу. Я самъ то сматрао као камень Лидїискїй или златно руно, и быо бы готовъ за овакову истину сваку жертву поднети. Но како самъ съ временемъ почео се са основима езыка вообште упознавати, на Шедїусовомъ извору напаявати, туђе езыке вы-

ше и выше учити, о филологіи выше мыслити, и кос-
какве (као што онъ вели) кнѣиге о томе, као Херде-
рове, Ёниша, Бернхардія и т. д. читати, одма ми е и
овай лѣпый санъ, кои ми е толико міо у 17-ой годиви
моіой быо, губити се почео, докъ ние са свимъ изче-
знуо. — Наши стари, за кое Вукъ каже, да нису бы-
ли ни гори ни луѣи одъ насъ, кои су писали „*Српски*
и сѣрпсцей, бежнѣго т. д. нису писали ни запяте, ни
точке, ни две точке, ни точке са запятомъ, и т. д. не-
го су еднимъ токомъ све рѣчи саставляли; неразлику-
юѣи и недѣлеѣи у писаню смысао слога свога: кое мы
садъ чинимо; па нико и немисли, да е оно болѣ и пра-
вие него ово. Али кадъ бы се садъ ко нашао, макаръ
бы ѣакъ изъ Тршиѣа быо, па бы се удружіо са каквымъ
ученымъ човекомъ, као што е то Копытаръ быо, па
бы подъ нѣговомъ заштитомъ почео писати безъ запя-
те, безъ точке, точке са запятомъ, две точке и т. д.
и то бы іоштъ за правило узео, и свима проповѣдао, да
су и наши стари тако радили, кои одъ насъ нису бы-
ли ни гори ни луѣи, и да су ове запяте, и точке, и то-
чке са запятомъ и т. д. само люди покварени са ту-
ѣимъ езыцыма у наше писанѣ увели, па покварили пра-
во народно савршенство, и тимъ и друге заслепили, а
да су то само надриквѣиге и фушери, кои тако раде;
— заръ небы такавъ нашао людій за себе, кои бы ка-
зали, да онъ право има, и да башъ тако треба, осо-
быто кадъ се зна, да бы ій се выше нашло, кои те зна-
ке употреблявати незнаду, него кои знаду; па іоштъ
кадъ бы видели, да е лакше ненаблюдавати него наблю-
давати, и іоштъ ненаблюдаваюѣи да принадлеже къ нѣ-
кой новой партаи, коя эпоху у писаню чини. Па ето
простога узрока, зашто се и оно одобравало, и ето іоштъ
начина, како бы се іоштъ кои ѣакъ изъ Тршиѣа на лакъ
начинъ прославити и эпоху у езыку учинити могао, као
и Вукъ са своимъ безкореннымъ благогласіемъ; осно-
вомъ; те бы и овай као што е и Вукъ свою ову свезку на стр.
95. заключіо са поносомъ о себи, и о свомъ беззапят-
номъ начину казати могао, да се онъ радуе, што доя-

КОШНИИ КНИЖЕВНИЦЫ НИСУ ТАКО ИСТО РАДИЛИ; ЕРЬ ИНАЧЕ НЕБЫ ОНЪ СЪ ТИМЪ ЭПОХУ УЧИНИО, И ТАКО ЗА НѢГА НЕБЫ НИКО НИ ЗНАО, А ОВАКО НѢМУ ПРИПАДА СЛАВА И ЧЕСТЬ БЕЗЗАПЯТНОГА, КАО И ВУКУ БЕЗКОРЕННОГА ПИСАНИЯ.

Премда по наведеномъ испытѹ стварій свакій види, шта я неодобравамъ, па по томе и то знати може, шта я у овоме одобравамъ; опеть да бы за доста учиніо и онима, кои бы одсудно мнѣніе мое о истомъ предмету може быти знати желили, непропуштамъ у кратко изяснити се. Я држимъ, да наблюдаваюћи коренитость рѣчій при писаню разлику правити валя између претвараня и претвараня слова, као што та у самой природы постои. Тако: 1) Ово претваранѣ слова' меканы у тврда и тврды у мекана ние право претваранѣ, но само споляшиѣ преливанѣ, или ошкрбанѣ збогъ органа' бесѣдны, и по томе е то само као механическо; и зато ако се такова тврда слова предъ меканымъ и немогу чисто изговорити, и чисто се у изговору као такова и нечюу, валя ій у писаню по коренитости чисто написати, и зато да писати валя: *Срб* Србски, людски, градски, врабца, кобца и т. д. а не *Српски*, люцки, грацки, врапца, копча и т. д. (За предлоге пакъ са танкогласнима сичући-ма з и с, као *разѣ* и *расѣ*, *узѣ* и *усѣ*, *изѣ* и *ис*, коя су се и у славенскомъ замѣньивала, лагко ћемо се и безъ штете и етимологіе и благогласія погодити). Къ овомъ роду принадлеже 2) И она слова, коя се у говору између други истискую, те се преко нѣи као гласомъ прелази, и тако имъ се правога гласа нечюе, но само дужина времена за изговоръ исты слова' издржава; и ова слова по етимологіи написати или исто и удвоивати валя, ако се и нечюу никако, или подпуно у говору, и тако ћу написати као што самъ и писао н. п. *отца*, *одсѣћи*, *господство*, *радостно*, *устмено*, *честно*, *вуждно*, *додатцы*, *бытѣ*, *гледатѣ*, *одвестѣ*, *странна*, *оддвоити* и т. д. а не *оца*, *осѣћи* или *оцећи*, *госпство*, *радосно*, *усмено*, *чесно*, *нужно*, *додаци*, *биѣ*, *гледаѣ*, *одвешѣ*, *страна* (*die fremde*), и т. д. Тако ће Вукъ написати *одъ преведѣмъ превести*, *одъ превезѣмъ превести*,

и одъ навѣземъ новости; а я ъу по етимологiи разлику правити, и написатѣу одъ преведемъ превести, одъ превеземъ превезти, а одъ навѣземъ навезсти. А тако исто слѣдуюћи овоме основу задржавамъ и наблюдавамъ коренитость и у самогласнима словима, и пишемъ: мысао, сврдао, витао, котао, петао, воо, соо, пытао, вукао, тукао, дигао, пренео, пренуо, метнуо, клонуо, (осимъ случая елизiе апострофиране); а не мысо, сврдо, вито, кото, пепо, во, со, пыто, вуко, туко, диго, прено, прено, метно, клоно, и т. д. — 3) Друго е претваранѣ слова' полугласны внутренѣ, кое се може за право претваранѣ или преображаванѣ еднога слова у друго по природи ображаваня узети, кое као у природи езыка, а не само у органима бесѣднымъ свой основъ имаюће и написати треба онымъ преобразенымъ словомъ; и тако безъ повреде коренитости пише се и писатѣ се: Боже, реѣи, реко', рече, човече, пеѣи пеко' пече, легати лежемъ, мазати мажемъ, носити ношень, косити кошень, родити роѣень, водити воѣень, возити вожень, окотити окоѣень и т. д. — 4) Овамо принадлежи и оно претваранѣ слова', кое такоѣеръ по самой природи и внутренѣмъ преображаваню быва, ако по изгледу внѣшнѣмъ и наличи на претваранѣ само внѣшнѣ механически, тако: смыслити смышляти, послати пошлѣмъ и т. д. као што се и ск ст преображава уедно у шт или шѣ, као тискати тиштати, пискати пиштати, пустити пуштати (пушѣати), упропастити упропашѣавати, опростити опраштати (опрашѣати), тако обезчестити обезчешѣень, извѣстити извѣштенъ (извѣшѣень), милость милошта и милошѣа и т. д. кое све по основу точке 3) овако и пишемъ. — 5) Само нѣка одъ овы остаю као слѣпи мышевы, коды кои природно внутренѣ претваранѣ тако се са споляшнѣмъ преливанѣмъ мѣша, да се човекъ у сумнѣи налази, къ коему пре да ий однесе, и каковоме писаню превагу да даде: као што е лист лишѣе, често чешѣе, густь гушѣе, радость радошѣу; и я у овима одъ листѣ пишемъ лишѣе, густь гушѣе, често гешѣе; а одъ радость

Зато треба бити consequent свогди 5

у твор. пишемъ *радостью*; у онима превагу даемъ претвараню, а у овомъ последнѣмъ ображательный слогъ наблюдавамъ, што у онима рѣчь са ображаванѣмъ прелази у рѣчь другога рода и значеня, а овде иста рѣчь остае са додаткомъ слога ображательного. — 6) Што се пакъ тиче онога претвараня или избацаня писмена *д* или *т* у глаголима: „предем прести, метем мести, жедем јести,“ я то ни у еданъ одъ наведены родова претвараня или избацаня неставлямъ, но са свимъ за другу особитость сматрамъ, и држимъ, да се оно слово *д* у кореннымъ еднословнымъ глаголима окончаваюћима се на самогласно слово као допунителный нараштай додае, као што е то у зна-ти зна-дем, да-ти да-демъ (*do dedi*) ити ићи исти и-демъ, пре-сти пре-демъ, ести едемъ куда принадлежи и само *быти будемъ* и т. д. Слѣдователно то у речено претваранѣ никако и неспада. Истина да и Добровскій у своіой Грамматици на страни 87. између коренны слогова наводи „вед,“ одкуда „д“ морало се преобразити у „сти“ неопредѣлѣнога наклоненія, или се избацити између *е* и *с*, но я се ни съ тимъ неслажемъ, но држимъ, да е коренный слогъ у глаголу „вести“ не *вед*, него „ве“, а да се „д“ у садашнѣмъ времену као нараштай додае и попунява празнина по аналогіи осталы коренны глагола. Слѣдователно држимъ, да е Добровскій по овой предпоставлѣнной коренной погрѣшки у извођеню послѣдства свуда погрѣшити морао, тако на стр. 42. погрѣшио е говорећи: „Ante *tu* Infinitivi aliam mutationem subeunt litterae *д* *т* (quandoque etiam *з*). Mutantur enim in *с*: *вѣдѣ*-вести, *падѣ*-пасти; *плѣтѣ*-плести, *окрѣтѣ*-обрѣсти — (*лѣзѣ* лести);“ и далѣ на стр. 48. „Litterae *д* et *т*, non raro eliduntur, uti in *амь* edo, *вѣмь* scio: pro inusitatis *адь*, *вѣдь*. Radicalis enim syllaba harum vocum est *ад*, *вѣд*.“ И изъ овога истога узрока, што се неосновано и противъ природе у обима глаголима узи-ма „д“ за коренно словце, налази се и Русски списателя, кои пишу *идти* мѣсто *ити*. А да „д“ ние овде коренно словце, види се и по томе, што се оно безъ ква-

реня смысла и изоставля као у „едемь или емь, едешь или ешь, еде или е; као и кодъ Латина edis или es, edit или eſt. И ово су главни вообште разлози и основи мои поради прве точке разногласія нашега у смотре-нію правописаня согласны слова' или полугласница'.

II. Што се тиче 2-ге точке разногласія нашега, т. е. у смотре-нію самогласны слова', видили смо, да Вукъ и њгови послѣдователи (као и сви Латинскимъ словима служећи се западници), држећи се основа познатого и давно већ у езыцима другима постановлѣнога: „пиши као што говоришь“ — Schreibe wie du sprichst —, кое су начело они у правопису прострли на „пиши као што изговарашь (Schreibe wie du aussprichst), не само горе наведено безкоренство са изговорнымъ претваранѣмъ слова полугласны утврдили, него су и употребляванѣ слова і, ѣ, ы, ьі, іѣ на просто и едно и свели, и безъ свакога прирѣнія на разнородность и равновидность у извору и зачетку, или у своме далѣмъ развитку и производству, само едно едино употреблявали, осниваюћи се на изговору, и потврђуюћи, да се тако изговараю, да у изговору разлике нема, слѣдователно да тако исто безъ сваке разлике са еднимъ и еднимъ самогласнымъ и написати валя. Слѣдователно они имаю простой гласъ и, као што западници имаю і, и пишу безъ разлике свуда по едно слово као што е горе наведено. Я пакъ кажемъ, да ово нити е путно, нити основано, нити валя да овако у нашемъ правопису постои; ерь е противно разумнымъ основима, противно самомъ изговору. Ако стои горе наведеный основъ коренитости при полугласнымъ словима, то таковый треба да постои и кодъ самогласница; а да онде постанати мора, то мыслимъ да е горе довольно доказано: кои овде съ тимъ выше остае непоколебимъ, што га и самъ изговоръ подпомаже и подкрѣпљава. Ерь премда е разлика овы звукова у Србскомъ езыку яко већ изгубила се, и то већма него и у комъ другомъ Славенскомъ нарѣчію, опетъ се ние тако затрла, да трага оставила ние, и да се по већој части самимъ изговоромъ неразпознае. Дакле е са-

мо у степену разлика сманяла се, али се у роду ние изгубила. Србинъ правый свакій у изговору разлику ову прави, и осећа, и свакога Србина правога уши овакову разлику разпознаю. Осимъ тога што одъ *быти* *быва* *будемъ* (ы — у), а одъ *бити* *біемъ* (и — іе = ие); осимъ тога, што *питати* има свой изворъ у *пугъ*, а *питати* с'удара се са танкимъ *пш* (поити, пити), и *пшв* *ос* (угоень); осимъ што *висити* с'удара се са грчкимъ *ψι* (высоко у высь), а *висити* долази одъ *вѣсѣ*; — іоштъ и другоячіе ове рѣчи Србинъ изговара, тако да се по самомъ изговору разпознае една одъ друге, и не треба е погађати изъ смисла; тако се у изговору разликуе *ты* одъ *ти*, *добрый* одъ *добри* и *добры*, тако се разликуе *люди* одъ *людій* (род. множ.), разликуе *познати* (erfennen глаголь), одъ *познатый* (der bekannte), *запети* (глаголь) одъ *запетый*, *послати* (глаголь) одъ *послатый*; и тако е у свима оваковима и подобнима случаима, кое све простъ народъ разликуе, кои никада читао ние, нити е видіо нити зна, шта е *и*, шта ли *ы*, шта л' *ий*. Дакле ако ће се, као што Вукъ и нѣгови послѣдователи безусловно држе, и изговоръ самъ за основъ правописаня узети, опетъ кадъ видимо да се у изговору разлика чини, треба е и у писаню чинити. Овде іоштъ примѣтити имамъ, да е доказателство за оваково писанѣ свагда наопако узимано и преокретано и одъ едне и одъ друге стране. Бранители овога начина говорили су: Треба самогласна различно писати, да се може рѣчь одъ рѣчи и падежъ одъ падежа разликовати. А Вукъ и нѣгови послѣдователи говорили су и одговарали: Кадъ се неразликую самогласна ова у изговору (кои е основъ писаня) не треба разлику правити ни у писаню, нека се изъ смисла познае; еръ рѣчь она неће стаяти сама написана, па да се погађа. И ово чувши странни ма и найученіи, неимаюћи понятія о разлици изговорной овы гласића, морали су заключити и пресудити овако: кадъ разлике нема у изговору, не треба безъ нужде знаке умножавати и разлику правити у писаню, и будући да е болѣ и лакше простіе него многостручніе, то е Вукъ

имао право. Али сама стварь у себи другчіе постои, по чему право се судити мора овако: Будући да се ови гласићи различито изговараю, и самымъ изговоромъ распознаю; зато треба и различито и написати, и ту исту разлику и писмомъ изразити, да се и окомъ распознае знакъ кадъ се увомъ разликуе и распознае гласъ; слѣдователно: Не пише се различито зато, да бы се разликовало писанѣмъ едно одъ другога, него се различито пише зато, што разлика веѣь у изговору постои, па да се та постоеѣа у изговору разлика и писанѣмъзначи. На ово ће се може бити рећи: „Добро! Али зашто да се то удеша по Славенскомъ правопису?“ О! за ово могло е бити много узрока. А еданъ одъ исты есте и тай, што то искључително у Србскомъ езыку садашнѣмъ іоштѣ ние езыкословно испытано, нити е родъ и степенъ ове разлике на особена само езыку нашемъ свойствена правила сведенъ; а Славенскій езыкъ има нѣшто опредѣлѣно, съ коимъ смо се мы и по роду и природи у животу књижевномъ затекли, и животъ нашъ народный везанъ е за нѣга; те е тако ово удешаванѣ и сродѣванѣ нѣкимъ начиномъ основано на подножію историческомъ, кое изъ вида напрасно испуштати ние се видило совѣстно, држећи се искусства вѣковима утврѣенога, као што то и Мушицкій исповѣда рекавши: *Стара безъ основа зла е новостъ!* — Но рећи ће ко далѣ: „Разлика та у изговору само е у вышемъ и нижемъ гласоударенію, а не у самомъ слову, па ако ћемо мы трудити се, да такову гласоударенія разлику свуда у писаню наблюдавамо, то небы никада готови были, и упали бы у нове замршае; слѣдователно кадъ се неможе свуда то наблюдавати, као што се неће моћи свуда држати ни кодъ полугласны слова строго етимологіа, нетреба ни понегде.“ Но да ово ние само разлика у гласоударенію, показуе коренность гласа, доказую остала нарѣчія Славенска, у којима се яснѣе та разлика означава, а изводи се и изъ преображаваня исты гласова у сродноподобне. А да се свака разлика звука и гласа неможе писмомъ и словомъ изразити, то стои; само одтуда не-

слѣдуе, да нетреба ни онде изражавати, гди се може, и гди сама природа и духъ и животъ языка иште. Одтуда се само то види, да ће и нашъ начинъ писавя онымъ истымъ трагомъ морати ићи, коимъ и правописи осталы языка, и носити на себи знаке како савршенства тако и несавршенства, као што то и самъ умъ и языкъ човеческій, и говоръ и изговоръ према мыслима, и постепенно ображаванѣ или преображаванѣ на себи носи: *Xer-derb* вели: *Woher rühren alle Eigenheiten und Sonderbarkeiten der Orthographie, als wegen der Unbehülflichkeit zu schreiben, wie man spricht? Welche lebendige Sprache läßt sich ihren Tönen nach aus Bücherbuchstaben lernen? Und welche todte Sprache daher aufwecken?* —

По овоме дакле нити е Славенска ортографіа она прва, која се у најстариимъ споменицима налази, савршена, нити е позднія у црквенимъ печатанимъ садашњимъ књигама, до савршенства дотерана; као што ние ни нова наша, која се на Славенској оснива, а ни Вукова проста, која одъ ове одступа, савршена, нити ће бити, нити такова бити може. И што е то тако, а ние другчіе, нити су стари наши томе криви, нити мы, нити ће потомцы криви бити, него сама природа човеческогъ языка, кои и у себи и по себи ни по извору ни по развитку и цвѣту нити е быо у себи иѣшто савршено, нити е доцніе са развиткомъ дальимъ до заключеногъ савршенства дотеранѣ, нити се данасъ у таковомъ налази. Натезали су у томе стари наши, и помагали се како су болѣ могли, помажемо се и мы. Стари наши узели су Азбуку за свой языкъ или непосредствено одъ *Копта*’, или посредствено одъ *Грка*’ и ненашавши знаке за иѣке свое гласиће, узаймили су понекій и одъ други народа’, као *и* може бити одъ *Манџуа*, а *ш* и *џ* одъ Еврея или Персіяна’. И примѣчаваюћи, како се гласъ нѣиовъ при изговору самогласны слова изтуруе изъ уста напољ мукло и дебело избулююћи устне одъ зуба’ далѣ; а кодъ исты слова’ у другима рѣчма опеть гласъ муклый како се увлачи унутра исподъ неба къ носныма органима дисаня: означили су онай првый муклый дебелый напољ

тежеїй звукъ са еромъ дебелимъ ъ; овай другїй пакъ унутра увлачеїй се, са танкимъ еромъ ъ, (дакле ъ ние быо знакъ умекшательный, као што се данасъ узима, но за умекшаванѣ быо е сливателный знакъ і;); и са овима су и све остале заметке подобны гласова у средини рѣчїй по аналогїи назначавали. И у теченїю времена, како су ови мукли неопредѣлѣни гласови, изъ четка наравно са великимъ напрезанѣмъ и усиливанѣмъ органа' бесѣдны изговарани, преливати се почели у себи сродне отворенїе гласове, тако су ій и у писаню преливати и означавати трудили се, чему имъ е згодно послужила проста сливателна черта, коїомъ су савъ механїзамъ органическаго преливаня слова' послѣдствомъ времена свршивали. Отворенїе дебело ерь ъ означили су са доданомъ истомъ сливателномъ чертомъ, дакле ѣі; отворенїе ъ са превученомъ истомъ чертомъ сливателномъ преко узвышене праве нѣгове черте, и тако е одъ танкога ера муклога постаяло танко ерь отворено или сливено, т. е. ѣ. И пошто су примѣтили да се и друга отворена веѣь самогласна слова у изговору іошть сливаю, и са усиленымъ мало сливенымъ гласомъ изговараю, употребили су овай механїзамъ са истомъ сливателномъ чертомъ и кодъ ньи, па су или узъ ньи исту ставляли, или у ньи утискивали и споявали, како се кадъ разговетнїе или неразговетнїе истый гласиѣь показивао; и тако постане а саставлѣно са і = іа и я, тако

к, тако юу и ѣж; и пошто се доцнїе у езыку по природи наравнога развіяня, ображаваня и преображаваня рѣчїй и гласова почну самогласна веѣьма чистити и отворати, те и сливателный гласиѣь на согласне падати и ньи сливати, одма су и при писаню и кодъ овы онай истый механїзамъ органической употребили, те како годъ што су танко ерь ъ са превученомъ преко узвышене нѣгове подижуѣ се черте праве сливателномъ чертицомъ преображавали у ѣ, тако су садъ к продуживши му праву черту к преображавали са превученомъ сливателномъ і преко узвышене нѣгове черте у к (или

и т у **ѣ**), тако д у **ѣ** (или и г у **ѣ**); и да теченіе ово природно ствари обстоятелства нису испречила, да ние Типографіа нѣку тврѣу и непокретность писаню языка дала, или нѣгда и воля законъ наравный заступила, то бы овимъ истымъ органическимъ механизмомъ ову сливателну доцніе добыло и л и н, и постало бы

ѣ и **ѣ**. — Осимъ овога будући су видели да се и тимъ начиномъ немогу рѣчи писанѣмъ онако точно да означе, као што се изговараю, усиливали су се и трудили то разнымъ дometцима и надметцима, заковрчицама и чертицама накнадити и допунити, тако, да се ту виде различити знацы као оксіе, варіе, кавике, каморе, исо кратко, облечена, слитна, ерићи, паерићи и т. д.

/ \ 0 1 2 3 и пр. и часъ су слова танкогласна или слабодушна, преко кои е гласъ прелазіо, или коя су съ увлаченѣмъ гласа унутра збогъ танкости нѣине прогутавана, изъ реда изоставляна, и као слабогласна текъ надметана, као што е то чинѣно са танкогласнымъ д, т, илити слабодушнымъ х, коя су слова изнадъ други надметана, као што су то и са слабоизображеннымъ іошть м, поставшимъ изъ самогласнога ю или юсѣ, творителнога падежа, радили, и то м изнадъ слова текъ ставляли, или са танкимъ еромъ слабомоѣность истога означавали; а опеть дебелогласно савршено изображено м Дателнога падежа множ. числа са дебелымъ еромъ ѣ или са два танка ѣѣ подупирали и силу му говорну давали, а и ункавый родительный множественый са два танка ѣѣ изражавали, као апостольѣ, пророкъѣ, сельѣ, сильѣ, женѣ, и пр. или са две надметнуге черте тежке (као варіе) силу му веѣу давали, као женѣ, моукѣ и т. д. Но Вукъ и нѣгови послѣдователи све ове муке немаю у писаню языка; они су све гласове свели на просте, све су изедначили, па пишу све еднимъ знакомъ простымъ безъ икаквы надметака; и кои прійми ј, љ, њ, онай веѣ у ортографіи (бре и у свима наукама!) нашао е камень мудро-

сти. Кодъ нѣи є страна (die Seite), и странна (die fremde); истина (die Wahrheit) и истинна (die wahrhafte), све едно, и обое пишу са едно и, ако се и изговоромъ и ображаванѣмъ и смысломъ едно одъ другога разликуе; они пишу *који, моји, бојим се, кројим* и т. д. ако тако народъ и неговори, и ако се и у Србскомъ изговору и неіотира, и т. д. Па шта ћемо іошть да мыслимо, кадъ у говору примѣтимо, да є разлика у изговору између Творителнога единственога и Дат: множ: *мои* и *моимъ* или *моимъ*, *добрым* и *добрымъ* или *добрымъ* (= мм); у Твор. един. слабо = или танкогласно, а у Дат. мн. силно = или дебелогласно; разлика између *сад* (jetzt) танкогласнога, и *садъ* (die Pflanzung) дебелогласнога; па разлика у изговору свуда између танкогласнога *и* и дебелогласнога *мъ*, између *р* (= *рѣ*) и *рѣ*, *и* и *иѣ*, као овом (мъ) женом (мъ) Твор: и *овомъ* (овомъ, овоме, овому) човеку (Дат. един.); *Шумар* (рѣ) — *der junge Wald, Waldbaumschule*, — *Шумаръ* — *Waldhüter*, *зелен* (= нѣ) — *das Grün* — и *зеленъ* — *der grüne* —; *црвен* (= нѣ) — *die Röthe* — и *црвенъ* *der rothe* —; разлика између сапетый (им. ед.), сапети (им. мн.), сапеты' (род. мн.), сапети (глаголь), сапетъ (прил: прич:), и сапет' (глаголь); разлика између *жена* (им. един.) и *жена'* (род. мн.), између *елена* (род. един.) и *елена'* (род. мн.), и т. д. За све ове и подобне неброене разновидности у корену, у ображаваню, у значеню, и у самомъ изговору Вукъ нити зна нити хоће да зна, па се іошть хвали, да онъ еданъ пише као што се говори или изговара, а сви други незнаду, шта раде, незнаду, шта є єзыкъ, шта є правопись, а невиди да то све управо нѣму и нѣговима послѣдовательнима приличи. И то нѣму иностранны учени, къ коима онъ прибѣгава и за кое се закланя, одобраваю, кои немогу имати ни понятія о правомъ изговору и извѣяню и развѣяню изговорномъ матерњи звукова наши. А ово све изъ вида испушта-ти збогъ лагкости и противоприродне еднакости, значи єзыкъ у коренъ ударати, затирати и оне іошть слабе останке изворны звукова, и одузимати єзыку силу и

снагу, која му е јоште заостала, и тако га већ и онако доста разслабљена ближе къ прецвѣтаню, ближе пропасти доводити. —

III. Како годъ што су наведени основи Вукови о езыку и правопису безъ свакога основа и неумѣстни; тако су му и сва остала у овој нѣговој књижици налазећа се потврђиваня о езыку неоснована, неопредѣљена и недостаточна, мысли испрекрштане, пребациваня неправедна, и као съ поругомъ и грдњомъ и понижававањемъ свега осталого праћена, која сва носе на себи печатъ непристойности, гробіянства и крайнѣгъ безобразука, као плодова неполученогъ у младости воспитанія и пренебрегнутогъ изображенія умногъ и моралногъ, и недостатка грађанскогъ дружевногъ живота. Да бы се ово, као и оно горнѣ, ясно видало, я љу узети нѣгова нѣка главна потврђиваня, мысли и пребациваня, па љу ий редомъ испитати, шта важе, и у колико обстатѣ или необстатѣ могу. Тако: 1) Онъ на стр. 25. совѣтуюћи, шта треба дружество да чини, каже: „*Друштва је дакле Српске Словесности прва дужност, да језик наш огисти одъ свега туђега.*“ Дакле: *Одъ свега туђега?* О! како е то лако, одсудно и опредѣљено речено; само што непостои, и што неврѣди ништа. И ово безусловно у неограниченој обширности изречено основано правило принадежи къ онима новостима, кое эпоху у езыку праве, и подижу се до онога савршенства, до кога јоштѣ ни еданъ ни стари ни нови и најизображеніи народъ дошао није! Еданъ ученый Нѣмаць — *Varnhagen v. Ense* — недавно у обштимъ Новинама Аугсбургскимъ (№ 39. 8-га Фебр. 1846.) изражава се о томе овако: „*Eine unbedingte Reinheit erzielen zu wollen, hieße das Wesen der Sprache und den allgemeinen Zusammenhang menschlicher Bildung verkennen; die den Völkern vererbten Sprachtheile sind schon von Anfang gemischt, und können sich einer fortgesetzten Aufnahme fremder Einflüsse auch im Verlaufe des Lebens nicht erwehren; denn kein Volk steht so fest in sich selbst begründet, keines kann sich einer so abgeschlossenen Bildung rühmen, daß nicht neue Sachen und Be-*

griffe, und folglich auch neue Bezeichnungen von außen zu ihm eindringen, ihm angeschmeichelt oder aufgenöthiget würden. Hierin jedes Uebermaß abzuwehren, ist eine stets erneuerte Aufgabe für unsere Wachsamkeit. Jedoch läßt sich eine feste Gränze allgemein hiebey nicht ziehen, sie wird für verschiedene Personen immer verschieden seyn, ja für dieselbe Person verschieden, je nachdem Sinnes=Art und Bedürfniß, Stimmung und Gelegenheit wechseln.“ Дакле Нѣмцы исповѣдаю, да езыхъ ние могуће ни у напредакъ са свимъ сачувати одъ туђега, а Вухъ нашавши каменъ мудрости налаже друштву Србске Словесности, комъ се за учителя намеће, да езыхъ Србскій огисти одъ свега туђега. Тако човекъ неимаюћи правога знаня о предмету своме, пада изъ едне крайности у другу, па јоштъ еднако о слѣдствености говори. Жалостна слѣдствености кодъ оваковы поборника твог! Вухъ е самъ употребљаванъ турски рѣчій међу особине и савршенства уписивао, и такове и самъ употребљавао выше него други, и у свой Рѣчникъ безъ чишћења и замѣне увукао, као што е н. п. љебра, љефирь, љемија, љем, љерчек, љиди, љувеч, љувендија, љузел, љул, љуле, љулс, љоја, љинђува, љувече, љугум, љаба, љамбас, љибра, и т. д. а садъ захтѣва, да се очисти езыхъ одъ свега туђега. Онъ е овако сигуранъ, нити му у томе треба разума ни науке (текъ мало лукавства, кое обично кодъ незналица замѣнюе разумъ), а другога, кои бы између ове две крайности мѣру и границе тражио, при свакомъ кораку може и најлуђий са укоромъ и псовкомъ предусрести, да е или мѣру преступио, или ние до границе праве дотерао. Нема сумњѣ, да у езыху нашемъ много туђега има, као и у други евыка, како у лексикалномъ тако и грамматическомъ смотрению, и то туђега, да тако рекнемъ, најстаріега, старога, новога, и најновијега, па кадъ бы се то све по Вуковомъ совѣту безусловно чистити морало, то бы се лако догодило, да бы Србљи остали и безъ ока (санскр. *акс*, грч. *оокос* лат. *oculus*), и безъ ува или уха (санск. *ис*, грчк. *оус*, лат. *auris*), и безъ носа (*nasus*), и безъ уста (*os, ostium*), и безъ

утробе (uterus), и безъ зѣнище (sehen, seen) и безъ вола, (βους, bos), и безъ кобыле (cabala) и безъ вука (walk, wulfs), и безъ мѣсеца (μεις), и безъ сунца (sol); а тимъ бы трагомъ могао отићи и огань (ignis), и вечерь (εσπερος vesper), ноћь (нох), лѣто (αιθρος), зима (χειμα, hiems), вѣтаръ (ventus, Wetter), небо (νεφος, nubes), вода (ud, vaudan, υδωρ, udum, unda), море (mare), локва (λακκος, lacus), па и овца (ovis), и агнъ (agnus), лугъ (lux), и мати (μητηρ, mater), и сынъ (Σοηη), и братъ (φρατηρ, frater, Bruder), и тета (θεια), и деверъ (δαηρ), па и даръ (δωρος), и ните (νηθεις) и т. д. да о другима ништа и неговоримъ, одъ кои бы се стотинама кое найстарии, кое стары, кое новы и найновиі рѣчій и ображателны слогова нашло у езыку нашемъ изъ Санскритскогъ, Персійскогъ, Грчкогъ, Латинскогъ, Германскогъ и Турскогъ езыка. Изъ овога свега види се, да ћемо и мы съ нашимъ езыкомъ и писанѣмъ онымъ истымъ трагомъ ићи и проћи, коимъ су и други народи, у овако несавршеномъ чувственоумномъ производу, као што е езыкъ, кои се подобно текућой рѣци непрестано у движенію и животу налази, и одъ разны внутреньи и внѣшњи сила' зависи, и часъ се мутти, часъ бистри; те ћемо и мы еднако усиливаюћи се и тежећи къ савршенству, чистећи и правила утврђуюћи, часъ къ истомъ приближавати се, а часъ одъ нѣга удалявати се, како кадъ или мѣру и границу прелазили или залазили будемо. Ерь како е то тежка неопредѣлѣна и непостоянна мѣра и граница у овоме послу, я ћу са примѣромъ да покажемъ. Да езыкъ говорный треба на правила грамматическа свести, то кодъ свію народа' постои, и о томе нема сумнѣ; али ево шта истый горепоменутий ученый Нѣмаць садъ о садашньої правилности Нѣмачкога езыка говори: „Nach der Reinheit kommt die grammatische Richtigkeit in Betracht. Hier aber öffnet sich ein unendliches Feld der Erörterung! Wie wenig steht hier fest, wie unsicher und schwankend sind selbst die Grundsätze, nach denen zu verfahren wäre! Alles ist hier noch in gährender Lebensbewegung, und was der eine be-

festigen möchte, wirft der Andere sogleich wieder um. Kein Ansehen kann hier entscheiden, und auch die sprechendsten Gründe sind nur insofern gültig, als nicht noch andere, tiefere gefunden werden. Die Sprachlehre von Heyse ist gewiß ein fleißiges, vorzügliches Werk, aber manchen ihrer Annahmen und Aussprüche muß ich widerstreiten.“ — Наводи после нѣка примѣчанія и пребациваня, коя се и найвећима езыкопознавателъима чине, тако, вели, праве нѣки разлику између „ahnden“ и „ahnen,“ погрѣшно, будући да е само „ahnden“ право, и то обое означава; да се јошть неможе да пресуди, да л' валя писати „stehenden Fußes“ или „stehendes Fußes;“ каже, како Ф. А. Волфу пребацују, да погрѣшно пише „mehr“ мѣсто „mehrere;“ Иакову Гримму, да се онъ погрѣшно изражава пишући: „Indessen ist sich auf diese Arbeit nirgends zu verlassen;“ Вилхелму Хумболду „gefolgt von seinen Ministern;“ тако, вели, пребацују многе погрѣшке у езыку Лессингу, тако Гегелу и т. д. али на то примѣчава овако: „In solchen Dingen müssen wir uns die weiteste Freyheit vorbehalten, vor allen aber neben der Wissenschaft das Gefühl und Gutdünken zu Rathe ziehen. Lassen wir doch nur ja nicht manche glückliche Eigenarten uns durch Kleinmeisterey rauben!“ — Па неће ни кодъ насъ другчіе быти, и кодъ насъ ће быти таковы стварій, у којима манѣ или выше нећемо се ни двоица слагати. За примѣръ ево да узмемъ оно, што е Г. Лазићъ после ове Вукове књижице писао о правилности езыка у Подунавки Ч. 5. 1-га Фебр. 1846; па я првый тежко бы се и съ еднимъ онде учивѣнымъ опредѣлѣніемъ сложио, тако н. п. я небы казао, да е само правилно: *моега, моему; твоега, твоему; своега, своему;* него бы рекао, да е правилно и *могъ и мога, и момъ и моме,* како годъ и ово прво; па бы се постарао испитати разне начине говора, кадъ едно кадъ ли се друго употребљава, и по той разлици бы правило за едно и за друго опредѣлио, тако небы казао, да *што* нетреба нигда употребљавати, но свагда *кои, коя, кое;* него бы казао, да има случаева, гди се *што* употребљава мѣсто мѣстоименія *кои, коя,*

кое; и постарао бы се испытати те случае, и по томе правило и границу поставити за употребленіе таково; тако небы казао, ни да е умѣсто збогѣ правилнѣе писати *сѣ* и *ради*, и правилнѣе *ради* мѣсто *поради*, него бы све ово задржао, и казао бы, да е разлика између овы рѣчій како у значеню тако и употребленю, и између збогѣ и *ради* опредѣлю бы ону исту разлику, кою самъ іошть године 1830. у II-ой Частици (или 21-ой) Лѣтописа на стр. 66. назначіо; тако небы казао, да неваля говорити и писати: *я самъ се уморіо* (уморанъ самъ), нити бы *уморѣ* кодъ мене быо у значеню то што *поморѣ*, него бы имао *уморѣ* оно значенѣ, кое му народъ дае; нити бы *вижля* долазила одъ *вѣжльивѣ*, него бы пре была маѣарска *вижля* (*vizsla Spürhund*); нити бы *вештицу* произвео одъ *вещь* (вешть), *вештица* (стварь), него одъ *вѣштѣ* а о, *вѣштакъ*; нити бы *Весиѣа* држао за селянина; нити бы казао, да се *обрѣсти* само у *Обретко* задржало, него да га има овако у нѣкимъ предѣлима народа, као и *гредомѣ*, *гредѣ* (грядеть) — *грести* —; нити бы *галинѣ* (конь) производіо одъ галице, него бы га производіо одъ корена „*гал*” (црнѣ, таванѣ), као и *раз - гал - и - ти - се* и т. д. а не бы се кодъ мене ни у *сврдао* претворило *т* у *д* онако као изъ *свагова* у *свадбу*; нити бы преобраѣао *презиме* у *праиме*, и т. д. — Ову разлику између мыслей мои и Г. Лазиѣа у наведеномъ послу я самъ овде нарочито и зато навео, да то послужи за ясно доказателство, како Вукъ неосновано и управо наопако мысли и заключуе на увреду и безчестіе свію кнѣживника? Ерѣ онѣ вели: „И Г. Лазиѣа овијем својијем послом доказује, да ја у свему имам право што сам год у овој кнѣжици казао за наше кнѣживнике, и да је оно све још учтиво и преучтиво.“ Зарѣ е то заключеніе? Кадъ Г. Лазиѣа по нѣговомъ мнѣнію криво о едной ствари мысли, то су сви кнѣживници криви, и ако онѣ нема право, онда Вукъ има право, да на све кнѣживнике виче, и све друге са неучтивостю и гробіянствомъ предусрета. Зарѣ ако се я са мнѣніемъ Г. Ла-

зића неслажемъ, зато имамъ право на све књижевнике Србске викати? Заръ ако я овде са Г. Вукомъ говорећи по нѣговомъ мнѣнію небы право имао, то бы Вукъ имао право на друге писателѣ тужити се и викати; или ако онъ са мноми препирући се небы право имао, то я добыямъ право све друге писателѣ са непристойностию предусрести? Но то е обычна Вукова мѣра, обычно логическо заключеніе и наблюдаванѣ правичности и пристойности. Онъ се неслаже са мнѣніемъ Г. Лазића, па каже, да зато има све право, што е годъ противъ своју наши књижевника говорио, шта выше, по томе, што по нѣговомъ мнѣнію Г. Лазићъ нема право, онъ има право гробіаномъ спрема други књижевника' быти. Да основана логическогъ заключенія, и лѣпа понятія о правди и учтивости! —

2) Онъ високоумно и презрително говорећи о свима у Аустрійскомъ Царству рођенима писателыма одъ Доситея до данашнѣга дана, баца на све лягу, да они незнаду разликовати шта е Србски шта л' Славенски, незнаду езыка народнога, да кваре езыкъ, да се у свему народу нашему нигдѣ неговори тако ружно и покварено, као у Срему, у Бачкой и Банату, (дакле едномъ рѣчю у свему Аустрійскомъ Царству сви Срби источне цркве), а најчистіе и најправилніе да се говори у Херцеговини и у Босни, да најчистіе и најправилніе Србски пишу писателы западне цркве, и они, кои нису рођени Срби, и да ће Срблы ићи у Загребъ учити Србски и т. д. — Кадъ небы горе ясно показано было, да е онъ управо за руженѣ Аустрійски Срба' употреблѣнъ и да служи као презрѣнія достойно орудіе гадны себичны интрига' на штету обшту, онда бы се о нѣму само казало, да е *сбдила руга украй пута, па се ругала свакомъ, а нбой свак'*; али овако е обое. Ругоба морална овога поступка ће се текъ онда подпуно измѣрити моћи, кадъ се осимъ онога своенароднога призрѣнія іошть измѣри и опредѣли величина заслуга' Аустрійски учены Срба', кое они имаю како за цѣло Србство књижевнымъ своимъ усиляванѣмъ, тако особено за браћу свою Србе у

Турскомъ царству живеће. И будући бы насъ ово подалеко одвело, а овде му садъ небы ни време ни мѣсто было, зато кадъ само напоменемъ, да свакій при овоме помысли и разсуди, одкудъ Србима у Србиі кнѣига и писмо, одкудъ воспитаніе болѣ и наука, одкудъ законѣна правила и поредакъ, одкудъ писари и Канцеларіе, одкудъ лекови и лекарство, одкудъ улюдниі животъ грађанскій и т. д. па ће лако знати и пресудити моћи, шта бы я ту казати имао. А мы садъ да идемо къ ствари далѣ: Кадъ Вукъ овако на све Србске писателѣ лягу баца, а себе единого за слѣдственого држи, све друге учительскимъ тономъ, да се уче, упућуе; то е вредно, да мы ту нѣгову слѣдственность, то савршенство и науку, којомъ све друге надвышава, испытамо, и мало изближе познамо. Мы смо видели, колико е онъ слѣдственности у ортографіи показао, и колико е са неоснованима основима своима друге писателѣ, на кое онъ виче, надвысіо, — или управо колико е изза други заостао. Садъ ћемо видити, е ли што у езыку слѣдственіи и у укораваню и потврђиваню правичніи. Дакле онъ еданъ зна, шта е Србски, шта л' Славенски, онъ еданъ чисто пише, слѣдствено ради. Да видимо, е ли тако? Ево нѣколико примѣра: Онъ е у своме Рѣчнику године 1818. и доцніе еднако писао „млого, мноштво, умложити, сумља, сумљати се, најамликѣ, најамлица, и намастир и т. д. и говорио е, да е то Србски, а „много, умножити, сумня, наямникѣ и манастирѣ и т. д. да е Славенски, те е оне, кои су овако писали, као што самъ и самъ писао, укоравао, да незнаду разликовати Србско одъ Славенскогъ; садъ пакъ после нѣгове 30. годишиѣ науке (као што самъ вели) у Србскомъ езыку пише „много, мноштво, умножити, сумља, сумљати се, најамник, најамница, манастир;“ дакле садъ се увѣріо, да е ово Србски, што самъ я и пре држао за Србски. Е ли то знанѣ, е ли то слѣдственность. Тако е пре писао „грије, мије, и ду или дук (в. Рѣчникъ); а мѣхѣ, грѣхѣ, и духѣ“ было е Славенски; а садъ то выше ние Славенски, садъ пише, као

што су други и пре писали са *x*, и садъ духъ выше ние Славенски. Ко е имао право у овоме, онъ, или други списатели? Садъ чему бы се имали надати, кадъ бы могао онъ јошть 30. година' езикъ учити? — У Даници 1826. на стр. 53. поставља онъ разлику између Србскога и Славенскога езика, говорећи: „које се у Слав. свршују на *die, lie, nie, tie, uie*, у онима се у Српском *i* слило с полугласним словом, те се претворило *д у ђ, л у љ, н у њ, т и ц у ћ*;" а таки на страни 70. пише „житије“ дакле ние претворио *tie* у *ће*); а на другомъ мѣсту стр. 5. пише „нозетак описанија“, и опетъ „описаније, до удивљенија“, дакле ние претворио *nie* у *ње*; тако пише далъ „из уваженија“ (опетъ славенски). Онъ говори и проповѣда, да е прилагателно оконченіе *ески* и *ество* славенски, а Србски да е *аски* (*ски, ки*), *ански*, *аство*, *анство*, па пише (Даница 1827.) „Географическо-статистическо описаније (стр. 25.), романтическа (стр. 27); а узъ то и раздјеленије (стр. 54.), и неоспориме пробе (стр. 142.) тако мьеније, књижество и т. д. —

Овако е слѣдственъ одъ почетка бью. Да видимо, е ли садъ слѣдственіи. Нетреба далеко да идемо, и да истражуемо. Нѣгова ова књижица, тобоже чисто езикословна, пуна е такове неслѣдствености. У исто време кадъ друге укорава, да незнаду разликовати Славенске рѣчи и Славенска оконченія одъ Србски, но да мѣшаю, онъ и неимаюћи съ терминологіомъ икакове науке борити се, пише: *високородије, високопогитајемі, на високопогитајемо писмо, погитателъ, нарјезије, својство, поњатије, заведеније, гитателъ, списателъ, опстојателство, поугенија*“ и т. д. А зашто ние према оруђе написао и *високорође*? Зашто одъ *понятіе* ние начинію Србски „*понеће*“, као што га у той чистоти нѣки послѣдователи нѣгови претекоше, н. п. Г. Зубанъ у Хаџи-баби вели „*понеће*.“ Ово му е слѣдственостъ у разликованю Славенскога одъ Србскога. Онъ бы на ово одговоріо: „Е! Неможе се тако далеко ићи: нѣ како ружво испада.“ Па зашто друге ружи и грди,

кои се са наукама и терминологиомъ борити имаю; и зашто њима пребацивати, да они нечине то по потреби и нужди, но по незнању? — Пре е писао „општи, општина, општински, ваопште, свештеник;“ садъ пакъ тражећи хвале и наклоности одъ Илирске браће противъ Србски писателя, пише и износи за цимеръ „уопћено и опћенито,“ и говори да е ово право Србски, као и *опћина* и *опћински*; и *свѣченик*, а не *свештеникъ*; еръ оно е, вели, само по свойству Србскога языка, а ово е ямачно узето, вели, одъ Славенскога. Дакле онъ самъ признае да се говори „Свештеникъ,“ па зашто противъ говора пише? Зато заиста, што тако пишу и браћа Илирска, и што и учени Руси кажу, да е оно чисто Србски, кое браћа Илирска пишу. И тако онъ се нада быти у добытку: хвалитѣ га зато и Иллирцы и Руси; а други ће списатели Србски морати изгубити. Колико браћа Илирска чистоту языка нашега познаю, то ћемо мало ниже видити; а што се свѣдочбе Русса тиче, то е управо наопако изврнуто: они треба одъ насъ да чују, шта е чисто Србски, а не мы одъ њи. Како бы смѣшно было, да се Руси стану позивати на свѣдочбу Србаля за Русскій языкъ поради особина њговы. Смета Вуку *обштина* и *свештеникъ*, а *понятіе* и *заведеніе* лѣпо стои. Я мыслимъ, да бы се и Тршићани зачудили, кадъ бы имъ стао свое „уопћено и опћенито“ проповѣдати, еръ заиста *опћина*, *опћенито* и *свѣченикъ* неговори се нигдѣ у Срби. — Иллирцима *шт* *жд* звони Славенски, па дотерую све на *ћ* и *ѣ*; овамо имъ тобоже говоръ народный служи за источникъ чистога писаня, а овамо кадъ у говору спаже *шт* и *жд*, а они неосућую свой основъ, да нестои у оной обширности, као што они мысле, но осућую говоръ народный, што се невлада по њиновомъ основу. Кодъ насъ у говору народномъ стои и живи и *обштина* и *свештеникъ*, као и *опроштенъ*, и *пуштенъ*; и покрай *нећ* стои и *приштъ* и *оприштенъ* и *заприштенъ* и *трештенъ*, и *таште* и *ташта* и *штене*; и *надежда* и *дажда* и *нужда* и *снужденъ* и т. д. нити ћемо за любовь предпостављенога основа ове народне рѣчи анатеми предавати, и пре

ћемо казати, да основъ у свой обширности нестои, него да рѣчи непостое. Ко дакле квари езыкъ, или онай, кои рѣчи дотеруе на нѣкій основъ предпоставлѣный и противъ народнога гсвора, или онай, кои народный говоръ противъ таковога основа уважава и у заштиту узима? Тако е исто за цимеръ изнео и *гаст* мѣсто *гест* да заклони „*високопогитаније, поњатије, заведеније*“ и т. д. па да га Иллирцы суде као изъ корена единого чистителя езыка, кадъ већ и *гестъ* хоће да обрати у *гаст*, а *гаст* у *гест* по првобытномъ корену своме. Но премда се кодъ Србаля употребљава „*гасный постъ, гасный крстъ, гесница*“, опетъ самъ увѣренъ, кадъ бы Вукъ у селу Тршићу казао, као овде у ученомъ дружеству, на стр. 24. „*кад љу ја опет имати гаст, — и ономадне имао сам гаст*“, да бы сви помыслили да ће онъ кога частити, или да е кога частіо; а и *гестит* (сѣренгеіф) и *геститати* никада неће одвести умъ на „*дијелове велике*“, као што онъ натеже, но на *гестъ*. Али тако езыкоиспытатели по старославенскомъ корену доводе и умствую. А Вукъ е радъ и нѣма да се умили, па хоће да покаже, како онъ за чистотомъ тежи, да ни *Славенску гестъ* у народу Србскомъ нетрпи, ако на калупъ предпоставлѣный (хипотезу узету) разлике између сѣвернога и јужнога нарѣчја неиде. — Такова му е слѣдственостъ и у осталоме свему, како се макне, а онъ грѣши, и стала га вика, да онъ еданъ пише правилно, а сви други погрѣшно. Онъ пише „*својствима, правилима, опстојательствима*“, а я му ево кажемъ, да се тако неговори, и да ние то правилно, него „*својствама, правилама, обстојательствама*“ у Дат. множ. Послѣдователи нѣгови, кои су га у механическомъ преграђиваню Славенски рѣчій, као изъ *понятія* у *понеће*, претекли, иду у томе іоштъ далѣ, па скланяю тако и средня на *нѣ* или *нѣе* = *ње*, н. п. *угенѣе* *угенѣима*; а зашто? збогъ еднакости; ерѣ овако недолазе у сметню, да гледи, гди *ама* гди ли *има* писати валя; а тако добьяю и видъ еднакости и слѣдствености, ако тако у езыку и народу и непостои; тако они избѣгаваю свакій

укорь. А и други се лако таковой слѣдственности научити могу: „Метни мѣсто *ня-не*, а мѣсто *tie-ke*, па ето ти Србски, и нека ти сва суштествителна у Дат. ми. иду на *има*, па ето ти еднакости и постояннога правила; ветреба се ту мучити ни главу разбіяти далѣ; па іоштѣ ко годѣ тако нечини, вичи на нѣга као неслѣдственнога човека, и незналицу, па ко си ты си онда. — О неслѣдственности нѣговой у писаню и нарѣчїяма неѣу говорити, то се и само каже, и изѣ преѣашнѣга доволно види; а за увѣренѣ нека послужи нѣколико примѣра: На стр. 57. пише *гдје-који*, на стр. 77. по *гдекојијем мјестима*, и *невгдје*; зашто ние едно или друго? На стр. 5. *јели*, стр. 14. *би ли се*; зашто ние и *је ли* разставлѣно, кадѣ е *би ли*; или зашто ние и *били* саставлѣно, кадѣ е *јели*? Зашто е *помињат* и *наштампан*, те ние обое на *ат*, или обое на *ан*? На стр. 7. *према* својству (Дат.), на стр. 88. *према Латинскога* (Родит.); ние ли ово друго очевидно погрѣшно, и ние ли ясно, да онѣ после тридесетогодишнѣ науке іоштѣ ние научію, да предлогъ „*према*“ само се са Дателнымѣ слаже. — А шта ѣмо за синтактическу правилность да рекнемо, коя му ние боля одѣ ове. Онѣ вели на стр. 86. „да су се ондје некад доселили од некуда.“ А зарѣ се са *доселити се одѣ некуда*, говори *ондѣ*, а не *овамо* и *онамо*? Шта му значи на ст. 53. *несреѣа*, *која би се могла изговорити*? Значи л’ овде изговорити *извинити*, или *изреѣи*? Па одма на стр. 54. *то колико је тешко изговорити*? Е ли и ово *изреѣи*? као по слогу есте, а као по смыслу морало бы быти *извинити*. Тако е исто противѣ народнога говора избркао смысао родителнога падежа са предлогомѣ „*у*“; кодѣ нѣга то безѣ разлике иде, и кадѣ значи само присутствие а не иманѣ: и тако погрѣшно пише „*у нашијех глагола мора св знати* (стр. 57.) мѣсто кодѣ *наши глагола*“, и далѣ „*који би то знали у свакога глагола*“ мѣсто кодѣ *свакога глагола*, или *у сваком глаголу*; и далѣ „*познајем два глагола, у којијех то незнам*“ мѣсто кодѣ *кои* или *у коима*; далѣ: „*ја би ваљало на томе да им захвалим*“ мѣсто „*ваљало*

бы, да имъ я на томе захвалимъ.” Юшть єдну мален-
 кость, кадъ већь онъ у маленкостима овима сву свою
 важность и славу полаже, да опоменемъ, коя може по-
 служити за велико доказателство, да єзыкъ изискує ве-
 ћега и дублѣга мышлѣня, него што Вукъ са своимъ
 ограниченымъ знанѣмъ домашити може, и како други,
 кои о томе выше мысле, често доћи мораю у непри-
 лику, да имъ се што пребази. На стр. 81. у другой
 врсти пише онъ „да буде и колико на корист језику.“
 Онъ є као обычно, тако и овде само механически по-
 ступао, и будући да є и за себе нѣшто, а колико за
 себе, разставио є на две рѣчи. А я бы самъ другчїє
 овде судїо, па бы у овомъ случаю саставлѣно написао
 у єдну рѣчь *иколико* (будући да значи „бар штогодъ“),
 а кадъ бы значило „und wie viel,“ онда бы написао о-
 вако разставлѣно у две рѣчи „и колико;“ и то бы у-
 чинїо и по духу и значеню и изговору. — Изъ свега
 овога, мыслимъ, довольно се види, колико є Вукъ за
 30. година’ свога ученя у знаню Србскога єзыка успѣо,
 и колико далеко нѣгове мысли у томе допиру и дома-
 шаю, па по томе судити се може, и колико важи нѣ-
 гово у томе високоумїє, и колико оне поруге на Срб-
 ске писателѣ управлѣне; па и како судити валя о о-
 номє нѣговомъ суду, да се у Аустрїйскомъ Царству,
 у Срему, Бачкой и Банату најгоре говори Србски, а
 пайболѣ у Ерцеговини и Босни. Онъ каже да има 30.
 година’, како онъ мысли о Србскомъ єзыку (а кадъ є
 онъ мыслио, вальда други нису за то време смѣли мы-
 слити?); юшть є требало да є додао, да има 32. го-
 дине, како онъ међу Србима неживи; но да є текъ као
 гость кадкадъ међу Србе за то време долазио: а по-
 редъ тога друго є рѣчи одъ пароха Панића изъ Ши-
 да, или и одъ други прїятеля’ у цепу носити, а дру-
 го є такове између народа слушати. И тако се само
 може протолковати то, да є онъ после 30. година сво-
 га ученя садъ текъ видїо, да може међу Србске рѣчи
 пристати „много и сумня и наямникъ и духъ и хвала,“
 и т. д. што пре никако допустити нїє хотѣо; и тако

се догодило, да е 30. година' езыкъ Србскій учио, и никадъ рѣчь ову *Утукъ*, кое и дѣца знаду, чуо ние. 5) О! како бы жалостно Србскій езыкъ изгледао, кадъ бы само оно Србски морало быти, што е Вукъ за свои 30. година чуо, а оно се све анатеми предавало, што онъ чуо ние. Кадъ бы іоштъ 30. година' онъ могао езыкъ учити, то бы може быти догодило се, да бы іоштъ чуо, као што самъ я у Србиі чуо, да се у народу говори и *рибникъ* као и *рибнякъ*, и *лужникъ* као и *лужнякъ*, те бы противъ свога увѣреня посумняти се могао, да л' ние и *рибникъ* Србски, гди су већъ нѣгови претерани послѣдователи до толикога степена чистоте Србскій езыкъ дотеривати почели, да су се сумняли, да ли е и *рибнякъ* право Србски, као и *врбнякъ*, но само *врблякъ* и *риблякъ*. 6) — И изъ овога може се садъ већъ и онъ самъ увѣрити, да оне нѣгове рѣчи на стр. 53. кое онъ високоумно и презрително на све списателѣ Србске баца, на нѣга самога найзгоднѣе падаю, и нѣму приличе, т. е: „Али, вели онъ, што слабо који може да призна своје незнање (као ово онъ), него сваки готово, и највећа незналица (као што смо видели,

5) Среѣа моя, што самъ са Утукомъ наишао на рѣчь, кою Вукъ іоштъ никада чуо ние, и кое ни у Рѣчнику нѣговомъ нема, иначе зло по мене: таки бы казао, да самъ то я одъ нѣга научити морао; а поредъ тога постарао бы се и за путове, којма бы се то преко пріятеля' удвоено и утроено по новинарскимъ листовима и журналима разиространило.

6) Ова нѣгова хвала сирама осталы Србски списателя', да е онъ еданъ, кои е у народу езыкъ поцрпю, изишавши изъ Тршиѣа 18-те свое године, и дошавши међу Аустрійске Србе, кодъ нѣи нѣшто учеѣи и у писаню упражняваюѣи се, и у Бечу изванъ Србаля (и у куѣи изванъ Србаля!) преко 30. година' живеѣи, тако е смѣшна, башъ као и онај нѣговъ узрокъ, да е Лука Миловановъ зато къ нѣму долазио и пріятельство учинио, што су они земляцы были. А како су были земляцы? Ево како, ясно: Вукъ быо изъ Ядра у Србиі, а Лукинъ отаць быо изъ Осата преко Дрице у Босни, а одъ Ядра до Осата (вели онъ) нема ни пуно два дана; а Лука е донешенъ као дѣте одъ две године у Черевѣи у Срему, па кадъ е одрастао, учио се у Винковцы, Сегедину и Пешти. Нису ли то прави земляцы? — (В. О Сличноречности 1833. стр. Ђ.) —

и доказали, да е то Вукъ), мисли (као што онъ мысли), да зна управо као што треба, и хоће друге да учи (као што то Вукъ чини), и эпоху да чини (као што Вукъ изрекомъ говори), то колико је тешко изговорити (е ли му то *изрећи* или *извинити*?), толико убија надежду, да ће се од те несреће наскоро моћи излијечити." По овоме може се судити и величина онога безобразлука, којимъ в Вукъ у засѣданію дружства Србске Словесности подъ капомъ поклопивши се и учительскій тонъ узевши Секретара дружства похваліо, како се онъ труди и све болѣ и болѣ успѣва (наравно благоволенія ради, да бы у извѣстію Секретаръ опетъ нѣга похваліо), а остало дружество упућивао, да се и они труде и уче, па да по мало читаю н. п. „*Serbische Zeitschriften* Г. Шаффарика и т. д. и т. д. Ние ли ово колико безобразно, толико у правомъ смыслу смѣшно: са оваковимъ тономъ доћи међу люде, којима е читанѣ и ученѣ занатъ, и одъ кои е већа часть ямачно баръ петдесетъ пута выше наука учила, а баръ сто пута' выше кнѣига одъ нѣга читала, па нѣи упућивати да помало читаю 7). Та баръ о мени ние могао сумняти, да самъ Шаффарикуе „*Serbische Zeitschriften*“ читао, кадъ самъ се у моимъ Ситницама езыкословнымъ, о којима се онъ са мномъ препирао, іошть године 1837. на нѣи позывао.

3) На страни 81. опредѣліо е Вукъ одсудно, шта е Славенски, шта л' Србски, рекавши: „*Славенски је оно, што се налази у црквенијем кнѣигама, а Српски је оно, што гисти народ наш говори.*“ Ово е баремъ опредѣленіе подпуно, ясно и точно. Само незнамо, кои е

7) Са оваковимъ поступањемъ е Вукъ јено потврдіо онај судъ, кои е онъ самъ о себи у Крагуевцу бывши, кадъ е са Протићемъ, Сломомъ, Жуевићемъ и Зубаномъ на законима радіо, при уобычаеной непристойности у говору изрекао овима рѣчма: „Господо моя! Вѣруйте, я како насъ ево видимъ и познаемъ, какви смо мы, а видіо самъ люде по другимъ земляма, мы ни у какво странно дружество небы пристати могли, нити бы насъ гдѣ овакове примили, нити трпили у своје дружеству.“

то *исти нашъ народъ?* — Е! Безъ сумнѣ по овоме бытѣ чистый народъ Србскій онай, кои *исто Србски говори*, а напротивъ чисто ѣе Србски говорити народъ онай, кои *е истъ*. Ако то веѣ ние ясно, да шта ѣе быти ясно. Садъ се веѣ зна, нетреба выше мучити се ни тумарати. То *е садъ опредѣлно*. И по овоме наравно мора се народъ нашъ дѣлити на *истъ* и *неистъ*. А по *е* и раздѣленіе. Ово *е* оставіо читательима да они допуне. А онъ *е* текъ праваць нѣиовымъ мыслима дао, што *е* безъ околишеня на стр. 85 *изријеком* казао: „да се у свему народу нашему нигдѣ не говори Српски тако ружно и покварено, као у Сријему, у Бачкој и Банату (а овуда по варошима код госпoде и књижевника); а да се најбоље, најчистије и најправилније говори у Херцеговини и у Босни.“ Треба ли овде толкованя, да се види она опака, зловна, и не само любви спрама рода по свакој народной мысли противна намѣра, да онъ споменутымъ іоштъ у почетку ове књижице себичнымъ интригама противъ *Аустрійски Срба* као згодно орудіе служи, да омразу и раздоръ на убитакъ среѣе и напредка народнога умножи и распали. Кадъ *е* нѣму еданъ Рецензентъ 1818. године пребаціо, да онъ хоѣе у езыкъ Србскій да утисне рѣчи изъ *Ядра у Турској*, онъ *е* онда другчіе за себе и за *Ядаръ* судіо, и узео *е* те саме рѣчи „*Ядаръ у Турској*“ као неопростиму мрзость, говорећи на стр. XII. Рѣчника: „и по овим његовим ријечма требало би мрзити на све што је из Турске, и — ово су ствари, које показују ѣетињу памет и слијепу пакост.“ Кадъ *е* самъ овай судъ за подобну много мању кривицу противъ другога, што *е* само казао изъ *Ядра у Турској*, а ние рекао изъ *Ядра у Србији*, изрекао, то колико выше треба да прійми истый судъ за себе у много веѣой кривици, и обширнимъ израженіями, изъ кои се явна мрзость и злоба на све Срблѣ а нарочито варошане и књижевнике у Аустрији и изъ Аустрије види и познае. Мало *е* Србскій народъ жестокомъ судьбиномъ своіомъ крозь вѣкове раздвоенъ и разцеплѣнъ у свакомъ смыслу, іоштъ треба нечувеномъ себичностью овакову омразу и раз-

доръ укоренявати! — Оволико, што се чистоте и искренности нѣгове намѣре тиче. Што се пакъ чистоте и правилности езыка Србскогъ тиче, я држимъ, да никако ние то начинъ до тога доѣи, бацаюѣи лягу на едне или друге Срблѣ, или едне чистима а друге нечистима називаюѣи; но мыслимъ, да правый езыкоиспытатель, прибавивши себи основана знаня о извору, постанку и природи езыка ваобште, сваку себичность на страну остави, и савъ езыкъ као што постои, испитуе, сравнява и опредѣлява, нити се за предѣле или особене люде веже. Што се чистоте или нечистоте езыка тиче, може се реѣи, да нити се сва чистота сбила у Ерцеговину и Босну, нити сва нечистота у Аустрию, него: *Placus intra muros recedat et extra*; има туѣинства и мѣщовине свуда по обстоятелствама едне и друге окружаваюѣима. Та шта бы рекао еданъ Србинъ изъ Шайкашкогъ Баталіона, гди до скоро ни едногъ иностранца было ние, а и садъ су іошть редки, кои бы у Београдъ Србскій дошао, па бы чуо гди говоре: „Было е предъ акшамъ, кадъ самъ съ каикомъ пресалдуміо на баиръ предъ ѣумрукомъ; станемъ предъ каициницу, узмемъ амала; и отидемъ у чаршію и видимъ на друму сакацію са сакомъ. Кадъ уѣемъ у механу, сѣднемъ на миндерлукъ, и поиштемъ мангаль са ѣугумомъ и т. д.“ и измеѣу овы, кои бы овако говорили, нашао бы се еданъ те бы нѣму рекао, да е онъ нечистъ Србинъ, ерь у Аустрійскомъ царству живи, а они су чисти и чисто Србски говоре, небы ли се морао грохотомъ смѣяти или лудомъ послу чудити? — И шта бы рекао или мыслию, кадъ бы му ко ово писмо изъ чисте Босне прочитао: „Среѣни и врло повалѣни азретлери мой Господару, ово ти суре кнѣиге и што е горика у нѣойзи язіомъ турено, оно самъ ти мутлакъ онако у ѣитабима написано нашо и исписо, и ево ти садъ посла твой старый достъ, кои ти свакда аиръ даву чини, да ти Господара Бога еннотичіе даде, да с' бутунъ твоимъ евладомъ вазда, и увиксе на среѣнный и господскій ястукъ услањаю, и кадъ ти ова кнѣига у руке дойде, и проучишь е, ако твоя ѣевайръ паметъ найѣе у нѣойзика што да валяде,

прибери є, ако ли неваляде, ты чешь ми є по твому вирномомку послати, да ми у руке дойде, ерь ніесамь каиль, сачувай Боже, да што неваляде и изь мои руку у свитину ружань арећеть и неваляла еглена изиђе.“ Овакова и подобна чистота езыка Србскога влада по варошима у Срби и Босви, одь кое ни села нису са свимь слободна. Ние ли и то Доситей са књижевницыма изь Аустриє прешавшимь, учећи и упућуюћи младежь Србску у Срби, и писменость у послове уводећи по рѣчма Вуковимь искваріо? И да ние Доситей изь Аустриє књиґе Србски за Срблѣ писао, не бы ли све то да насъ болѣ стаяло? Кудь неће човекъ заићи и заблудити, кадъ га себичность и зависть и злоба прати, служећи пакостнымъ интригама и ове задоволяваюћи! — Па тако є и у осталой правилности. Оне све неправилности или погрѣшке, кое Вукъ садь о-поминѣ, и као само Аустрійскимъ Србима пребацує, нису ништа ново, него су давнашњи погрѣвцы, одь кои нѣке се неналазе у књиґама никако, а нѣке, ако ій гдигди и има, нису само свойствене Аустрійскимъ Србима него ій има манѣ или выше и кодъ Србаля у Срби, и бытѣ ій у народу непрестанно, нити ће се икада сасвимь искоренити, и ако се едне искорене, друге ће се заметати и раѣати. Тако да едно само примѣтимь: Што Вукъ н. п. на стр. 92. примѣчава: „*отишао у Темшвару, изиђе предъ кукомь, метнуо у нѣдрима, у нашимь селу, на добримь коню, по злимь времену;*“ о томе и противъ тога самь я писао іошть године 1830. II. Част. Лѣтоп. на стр. 53. и осимь другоґь назначіо самь, да є у дѣлцу „*Цвеће год. 1829.*“ погрѣшно „*у нашимь месту*“ мѣсто у *нашемь месту*, у *нымь мѣсто* у *нѣму*, у *лакимь гуганю* мѣсто у *лакомь гуганю* и т. д. и казао самь онда да противъ овога нарочито грѣше Срби Банаћани, а садь бы іошть додао, да то неговоре само Банаћани нѣки на Аустрійской страни, него и Срби съ десве стране Дунава дужь влашкога народа, као и у свой скоро Пожаревачкой и т. д. Дакле и опеть: *Placosi intra muros peccatur et extra!* — Народъ є едань, и нѣгови сынови према езыку своме равни, колико еднима до нѣга толико и другима. Сви су га посисали изь прсію материны, сви га одь при-

роде и по природи говоре, и говорећи по обстоятелствама и окрестностима и праве и кваре. А о чистоти и правилности нѣговой и садъ и свагда само ће они судити и радити, кои су срећномъ судбиномъ у вароши досѣли, изобразили се, науке разне слушали, езыке разне изучили, и многе добре старе и нове књиге читали;“ ма Вукъ колико противъ оваковы говоріо и викао; и што годъ ови буду выше и темельніе науке учили, и выше туђе езыке познавали, и на њима отличне књиге читали, то ће све већма овакови шарлатани, као што е Вукъ, изъ моде излазити, и са обсеама своима престаяти и изчезавати.

4) Садъ да видимо, шта важи оно, што е Вукъ изрекао о савршенству знаня езыка западне браће наше Иллираца у Загребу, позвавши се на свѣдочанство путуюћи учены Русса', како ли о томе судити валя? — Я овде нећу потезати Азбуку Латинску, којомъ се западне цркве Срби служе, о којој се зна, да нити е за овај езыкъ кроена, нити е нѣму природна ни прилична, надъ којомъ Кириллица и као собствено народна, и свойству звукова Славенски и Србски сходнія и природнія, свакояко првенство има; нећу претресати ни њиову нову ортографію, о којој многи трубе по свѣту, да е съ њомъ каменъ мудрости изнаѣеъ, да е она єдина добра и управо органическа. Да е боля одъ горе, или одъ преѣашиѣ њиове ортографіе, то е могуће, али да е савршено добра и іошть органическа, то се никако допустити неможе. Та заръ црвићи, и праве и криве черте изванъ нѣки слова' ставлѣне могу къ организму слова' принадлежати? За доказателство овога мога потврѣеня ништа друго не треба, него да у написиваню рѣчій Латинска слова замѣнимо са Кирилскимъ, означивши ій са истымъ чертама и црвићима, давши имъ у Кириловой Азбуци исту силу и важность, па ѣемо се на првый погледъ увѣрити о неумѣстности онога савршенства органическогъ, кои се о той ортографіи проповѣда. Тако они наше *ш* означаваю са *š*, кое бы мы кадъ небы имали *ш*, по овоме означили са *š*; тако наше *ѣ* са *č* = *č*; *ѣ* са *č* = *č*; *ж* са *ž* = *ž*; *ѣ* са *č* = *č*; *е* са *je* = *je*; *ѣ* са *tje* = *tje*; *нѣ* или *нѣ* са *nje* = *nje*; *ня* са *nja* = *nja*; *нѣ* са

nji=*nju*; *no* са *nju*=*nju*; *he* са *dje*=*dje*, и *gje*=*gje*; *ha* са *dja*, *gja*=*dja*, *gja*; *ho*=*djo*, *gjo*=*djo*, *gjo*; *hu*=*dju* *gju*; *hy* са *dju*, *gju*=*dju*, *gju*. И по томе они овако пишу н. п. *šta* *ćeš*? — *čest*, *prečka*, *poštenje*, *zaključka*, *drugčje*, *š njim*, *veže*, *vidjaše*, *megju*, *izmedju*, *šuteć*, *uzhitjenje*, *platja*, *platji*, *platju*, *platjom*, *platjati*, *svadja*, *njega*, *ćutjenstvo*, *uvređjenje*, *takodjer*, *reši*, *čvarštje* — и т. д. кое бы све овакомъ органичномъ ортографіомъ Кирилски словы написало се точно одъ писмена до писмена, узевши *j* у помоћъ, овако: *šta* *ćeš*? — *цест*, *прецка*, *поštenje*, *заклјуцка*, *другцје*, *с њим*, *везе*, *видјаше*, *медју*, *измедју*, *сутец*, *узхитјенје*, *платја*, *платји*, *платју*, *платјом*, *платјати*, *свадја*, *нјега*, *цутјенство*, *уврѣдјенје*, *такодјер*, *рѣси*, *цварштје*, и т. д. кое бы се садъ у Србскомъ са несавршеномъ ортографіомъ написало овако: *шта ћеш*? — *честь*, *прѣчка*, *поштѣнѣ*, *закључка*, *другче*, *ш њимъ*, *веже*, *виѣаше*, *међу*, *између*, *шутѣћ*, *узхићѣнѣ*, *плаћа*, *плаћи*, *плаћу*, *плаћомъ*, *плаћати*, *сваћа*, *нѣга*, *ћућѣнство*, *уврѣћѣнѣ*, *такоћеръ*, *рѣши*, *чваршће* и т. д. Треба ли овде доказателства, да се она њиова ортографіа никако неможе органическомъ назвати, а јоштъ манѣ, да преимућство какво надъ Славенскомъ имати може? При првомъ погледу само се каже. „Али они немѣшаю Славенске рѣчи, па имъ е баръ езыкъ чистъ и правиланъ?“ Да Богъ сачува! Тай е много црвнй и горій одъ ортографіе. Они се истина чуваю Славенске рѣчи, као ватре, и бѣже одъ нѣ; али поредъ тога они куо и граде рѣчи безъ обзирце, нитъ се обзиру на духъ ни природу ни свойство езика; они мысле, да су чистоти езика задоста учинили, кадъ само избѣгну Славенско окончаніе, и кадъ имъ рѣчь изгледа по слоговима наликъ на Србску, и тако незна се, или е выше неправилности у њиово писанѣ дошло одъ избѣгаваня Славенски рѣчій, или выше одъ незнања свойства говорнога езика, или выше одъ смѣсе свойства Хрватскога и Србскога нарѣчія, или выше одъ слоговнога превоћеня нѣмачки рѣчій. И тако се слободно казати може, да су они кое са новымъ насилнымъ кованѣмъ рѣчій, и плашљивымъ

избѣгаванѣмъ свега, што на Славевенско налечи, као и са мѣшовиномъ опоменутомъ покрай непознаваня езыка, кваренѣ езыка материѣга до толикога степена до-терали, да незна човекъ или ће веѣма сажалѣвати о таковой судбини езыка, или ће се веѣма дивити незна-ню и лукавомъ и пагубномъ ласканю оваковы похва-лителя, као што овде Вука видимо. Срѣ кодъ нѣи меѣу правилности, кое се у Грамматикама и Рѣчни-цима утврѣую, принадлежи писати: „одвисность (зави-симость), *оборужати* (мѣсто *наоружати*); *надахнути* (мѣсто *зада'нути*); *оваршити* (мѣсто *извршити*); *по-пасти* (напасти); *попадно* (мѣсто *нападно*); *poradje-нога* (нападнутога); *nakloni se* (поклони се); *sili se kloniti* (сили се уклонити); *neumogni* (мѣсто *неуморе-ни*); *zagovor* (уговорѣ); *nedužan* (невинѣ); *smaržnjen* (смрзнуть); *proti vam* (противѣ васѣ); *čin* (дѣло); *ču-тjenstvo* (чувство); *ticaјуć se* (тичуѣи се); *odišao* (о-тишао); *nataknjena* (натакнута); *paгnjen* (нагнуть); *navaleći* (навалююѣи); *preziraјуćи* (презируѣи); *umira-јуćи* (умируѣи); *paгaгnjen* (нагнуть); *sрасiti* (спасти);² и да много неморимъ читателѣ, кои се о несвойствено-сти употребляваня рѣчій кодъ западне браѣе наше увѣ-рити могу, да само найглавнѣе Рѣчнике нѣиове отворе, пакъ ће се упрепастити, кадъ виде, како они рѣчи безобзирце наопако, текъ да изгледаю на Србске, кую, у каквомъ ли иѣ смыслу употребляваю, и ево примѣ-ра у Загребачкомъ Рѣчнику одъ године 1842. Ту е на едной гомили: „*Abhängen*, одвѣсити, одвѣшивати; *ab-ändern*, подругачивати подругачити; *Abängstigung*, сконча-нѣ, скончаванѣ; *Abbitte*, одпросѣ, испричанѣ; *Abbruch*, откинуѣе; *Abbüßung*, покора; *Abdruck*, одтисакъ; *Ab- bendmahl*, причестѣ; *abermahlig*, опеташный; *Abfall*, раз-лика, разлица; *Abgeschmacktheit*, нетечность, нетекъ; *Ab- glanz*, одсивѣ; *abgrünen*, (v. n.) пустити пуштати зеле-нило; *Abgünst*, ненавидность, завистѣ; *Abfassen*, (v. a.) вадити, извадити капу съ главе; *abfargen*, (v. a.) ли-шити лакомшѣу кога; *Ablehnung*, изговорѣ, оправда-нѣ; *Abneigung*, недлюбавѣ, неприклонство; *Abfählen*, о-

біяти, обити колѣмъ; *Abpfählung*, колѣ; *abreiben*, низа-
зати низати; *Absein*, небиће, одсуће; *abstreiten*, исправ-
дати, задобити правдомъ; *Abstufung*, ступовность; *ab-
zaufen*, каромъ задобити; *abzwecken*, канити, наканити;
Achselzucken, стисканѣ съ плечи; *Anfesselung*, приковъ, при-
киванѣ; *angeblich*, намышлѣный; *anhalten*, einen zu etwas,
наговорити, натакнути; *sich anheischig machen*, зарећи се,
обрећи се, захвалитсе; *anfödern*, мечити, намечити; *an-
tafeln*, преузет, зактеванѣ; и т. д. и т. д. — А та-
ко исто и у Рѣчнику изданомъ у Бечу одъ Фрелиха:
„*Abfaßen*, уписати, записати; *abfordern*, припытати, при-
упытати; *Abenteurer* (п.) призракъ, дивность; *Abenteurerer*,
войникъ одъ среће; *abgeizen*, sich etwas, избавити се кое
ствари; *Abgott* (м.) раскошѣ, раскошество; *Abgünst*, за-
виѣненѣ, завидость, завидство; *abgünstig*, завиданѣ, нена-
виданѣ, пакостивѣ; *abhaaren*, *abhären*, гулити, огулити;
abschüßig sein, нагнути, пригнути; *von jemanden oder von
etwas abhängig sein*, надвисећий, надвѣшешый, повѣшешый;
abhaspeln, умотовилити; *abkriegen*, etwas von etwas, бити
біенѣ, бити лупанѣ; *abmähen*, жети, жиѣти, ужиѣти;
abpressen, приудрити, приудирати, призамлатити; *abra-
thend*, одсвѣтованѣ, разсвѣтованѣ; *abreden*, договорити
се; *abrütteln*, трунити, отрунити; *Abfage*, позовѣ, позва-
нѣ, придзванѣ; *abspänen* (ein Kind) оддоити, оддояти;
abspringen, скочити, прискочити, скокнути; *abstehen von
der Reise*, допутовати; *abstreichen*, дотегнути, дотицати,
abtretten von seinem Rechte, праведно се владати; *abwälzen*,
валяти, привалити; *abwegen*, изоштрити, наоштрити; *auss-
schmücken*, наруменити; *aufwiegen*, люляти, излюляти; и
т. д. и т. д. — Ко невиди, да е ово све наопако, у
противномъ и несвойственомъ смыслу узето, осакаћено
или наказно сковано. Кодъ нѣ е „*gegenseitig завраганѣ,
bestimmt одказанѣ, Bestimmung одказанѣ, bestürzt припа-
денѣ, bestialisch скотанѣ, besorglich погибѣонѣ, häufen напу-
нути, гарнути; gehäuft нагарнѣнѣ, Geheimniß отайство;*
— и Богъ светый зна каквы тамо наказа' несвойстве-
ны нема. И то све Вукъ знанѣмъ и савршенствомъ я-
вно назива, и Србскѣ списателѣ упућуе, да тамо Срб-

скій языкъ уче, и іошть се и на учене Руссе путнике позива; башъ као да Русско свѣдочанство о правилности Србскога языка нѣшто значи, толико, колико бы и Србско свѣдочанство о языку Русскомъ значило; еръ колико е Србима до Русскогъ языка, толико е управо и Руссима до Србскогъ, ни ближе ни далѣ. Ако Русси путници по нашимъ предѣлима непутую зато, да одъ Србаля чую и науче шта е добро у Србскомъ языку, него иду да они Србе уче Србскомъ языку, и они имъ савршенства нѣгова открую, као што Вукъ вели, да су нѣму открили, онда ће се они много гори у томе вратити, него што су дошли, а іошть горе оставити, као што су ево Вука оставили, него што су затекли. Руссима честь и поштенѣ, али нека намъ опрости любовь нѣнова, они у томе нама судіе быти немогу; та и самъ Добровскій, онай единый у свему Славенству, при свемъ познаваню свою нарѣчія Славенски опетъ е нашу пословицу „*He ženъ кашу лади*“ у своіой Словацки превео са „*der Durst löset den Brei.*“ — А да како може Вукъ тако говорити, и тако мутанъ изворъ за најчистіи явно издавати? Онъ се у томе влада по обстоятелствама, па се нада, да ће га зато хвалити и Иллирцы у Загребу и Русси у Петрбургу, па ће тимъ у добытку быти; еръ ће онъ ову хвалу са два края свѣта показати после дѣци и простоти Србской, кое наравно у свакомъ народу найвыше има, па онда да видимо, кои Србинъ смѣ противъ овакова два аукторитета, Загребачкогъ и Санкт-Петербургскогъ, и оволике вышине гласова Србске дѣце и простоте гласъ свой подићи, а да неограише и нестрада. Но я мыслимъ, да онай, кои очевидне недостатке кодъ Иллираца одобрава и іошть похваљуе, нежели добра ни языку Србскомъ ни нѣйма. Заиста онаково кваренѣ языка управо е кваренѣ систематическо, одъ кога треба мы свойски браћу Иллирце да одвраћамо, а не да ій у томе утврђуемо; еръ иначе ће изъ таковога правлѣня, а управо систематическогъ квареня права маскара одъ языка материѣгъ произићи морати, на велику штету и

убитакъ. Треба поредъ тога да браћа наша Иллирцы признаду, да су Срби источне цркве много пре уранили, више о сачуваню езыка свога и народности свое и мýслили и радили, него они; и да се увѣре еданпутъ, да црква источна просвѣщеню и науци ништа несмета, и да се и са Кирилловы словы може и лѣпо и разумно и учено писати. Свакомъ треба свое дати, ако смо ради да братску любовь међу нама утврдимо и одржимо.

IV. Остае јоштъ, да се за нѣке ситнице поразговарамо и проесापимо: 1) Вукъ на стр. 16. управивши свой едъ на Србскогъ законописца говори: „Да је Српски законописац управо познавао народ, за који пише законе, и да је знао, како народ мисли и говори о о-нијем стварима, које он пише, јамачно би он н. п. оно „о правама и дужностима супружника (од параграфа 59. до 112.) могао ваписати и безъ *супруга*, и без супружника, и без *супруге*, и без *супружески*, и без *брака*, и без *брагний* и т. д. и т. д. Ако, вели, у нашему народном језику нема ријечи н. п. за *математику* и за *хелију*, ваља да има за *женидбу* и *пуштање жена*, јер се Срби жене и жене пуштаю Бог зна од колико стотина година.“ А ја на ово велимъ: „Кадъ бы Вукъ управо познавао оно, о чему говори, т. е. кадъ бы онъ знао управо, шта е то бити Србскимъ законописцемъ, шта е то писати законъ за еданъ народъ и старѣшине народне, кои се нигда управо закономъ управљали нису, и да зна, на колико страна Србскій законописацъ све погледе управити при писаню закона' мора, ако жели да законъ у дѣйство ступи и оживи и одъ ползе буде, онъ ямачно небы овако говорио; ако ли пакъ онъ све то зна, и опетъ овако говори, онда мора увѣренъ бити, да унижаваюћи ма са стране езыка само Уставъ (стр. 18) и законъ, кои су съ толикомъ мукомъ и толикимъ жертвама едва оживили и жилице пустили, у очима старѣшина' и народа, моратѣ однети на себи къ потомству жигъ непријателя и убийце живота и напредка народнога. Ерь друго е са свимъ о проекту Устава и закона разговарати

се, а друго е о Уставу и закону одъ едногъ и то младогъ и новогъ Правительства за правацъ изданомъ и у животъ поступившемъ, зло говорити и явно писати, и нѣи у очима народа и онако на законъ и поредакъ іошть ненавикнutoгъ у првомъ нику унижавати и мразити, же-леѣи на сачинителя тобоже лягу и неповѣренѣ бацити. И са овимъ показуе се ясно, да онъ служи као орудіе оной партаи, кое е намѣреніе, опредѣленіе и теженѣ, направлѣно кварити, уреѣено пореметити, разбистрено замутити, и у мутной води рыбу ловити, а тимъ купно проузроковати, да народъ Србскій лишень постоянного правила, и закона, у непрестанномъ волнованю и колебаню налазити се мора, на свою несреѣу и убійство. 8) Овде нити е мѣсто, нити е іошть време, обстоятелства

8) Оваковима намѣрама служи очевидно и „Прегледъ Законика Граѣанскогъ,“ печатанъ у Бачкой Вили Св. IV. са подписомъ „Павель Шероглиѣ.“ У овоме сачинитель и нехотице таки у почетку признае, да онъ предузима онаковий посао, о коме судити неможе: ерѣ како е казао, да опредѣленіе пунолѣтности за три године раніе него у Аустрии, да траюѣа младолѣтность удаты жена, да првенство мужкима дато у наслѣдію предъ женскима — може добро бити, а-ко е само све то, сматраюѣи на поднебесность Сербіе, на постоеѣе у земљи воспитаніе и просвѣщеніе, на обычай и характеръ народа, установлѣно; тимъ е истимъ изяснію, да се за суѣенѣ доброте оваковы особены за Србію законны опредѣленія изискуе предварително точно знаніе поднебесности исте землѣ, постоеѣега народногъ воспитанія и просвѣщенія, обичая и характера народнога, (іошт се може додати: и постоявше историческо подножіе и особито дубокій погледъ у многостручна отношенія народнога живота и овога особитости;) а купно признао е са израженіемъ условнымъ „ако е тако,“ да онъ свега овога знания нема, као што заиста и неможе имати. А како онъ овога знания нема, безъ коега се о доброты законны опредѣленія оваковы судити неможе, тѣ се зове, поѣи на бой безъ оружя, или говорити о бояма безъ очію, и зидати пресуду на песку. И ово е узрокъ, зашто самъ држао, да реченый Прегледъ незаслужуе, да я о нѣму обширніе што говоримъ. Срѣ оно сравнѣваніе предмета Србскогъ Законника са Аустрійскимъ законима, и ако ќе бити и са Римскимъ и Французскимъ и цѣле Европе, на да бы башъ точно было, као што ише, и да не-

и тегобе оне, кое су Уставъ и законъ пратиле, на свѣтъ износити, кое ће у свое време одъ ползе быти. Но шта е Уставъ Србскій препатио, и крозь какве е муке прошао, я слободно казати могу, да колико Вукъ нѣговъ езыкъ никаквымъ назива, толико се я чудимъ како е и онакавъ, и да е према претрплѣнымъ мукама јошть добаръ и предобаръ. — Што се пакъ тиче у Законнику брака и брагны наименованія, ту морамъ осимъ напоменуты призрѣнія казати, да се Вукъ мѣша у туђъ посао, и показуе управо, да незна шта говори. Ерь друго е женити се и удавати, кадъ е Игуманъ Пайсіе око' грма вѣнчавао; друго е жене пуштати, кадъ е Амица распустна писма мужевима и женама давао; а друго е женити се и удавати по пропису, и распуштати по закону и законномъ реду и начину. Друго е разговарати се у народу о мужу и жени, а друго су понятія законна, юридическа, опредѣлѣна, ограничена, и на свой одређеный кругъ сведена, и у согласіе са понятіемъ

бы само заеданѣ и наскакиванѣ показивало се, опеть ништа друго одтуда слѣдовало небы, него да и Римски и Аустрійски, и Французски, и остале све Европе Законници грађански о истима предметима раде, о коима и Србскій Законникъ, о чему се не само нико несумня, него я напредъ јошть казати и погодити могу, да ни онай Законникъ грађанскій, кои се буде после Србскога сачинявао, као што ће то може быти доцніе са Русскимъ Законникомъ грађанскимъ случай быти, неће о другима, него о истима предметима радити; слѣдователно да су у томе сви равни, и да се у нѣкими опредѣленіяма едни съ другимъ слажу, а у другима да су едни одъ други различни. А то све за пресуду о доброты равногласнога или различнога законногъ опредѣленія невреди ништа, кадъ судителю нужна предварителна зато знаня, и по собственомъ признанію, оскудѣваю. Нема ту ништа одъ говора: Гле! Ово е као у Аустрійскомъ; а ово опеть ние, него е другоячіе; па зашто оно ние промѣнѣно; а зашто е ово другоячіе ставлѣно? То су текъ ѣачки послови, а и пакостна наскакиваня, коя само зловольнике и пакостнике задоволяваю; па нека бы имъ то задовољство просто было, само да при томъ неразстрояваю законность едва показавшу се, и тимъ неубіяю сређу и напредакъ народа Србскогъ, одъ кога имъ най-после ништа друго, но клетва за такове постуке, у део части неће. —

Кормчіе, цркве и свештенства доведена. И тако како годъ што су намъ нуждне рѣчи за хемію и математику, тако намъ исто недостаю за опредѣленіе понятія моралны и юридически, само што овай недостатакъ само они осећаю, кои мѣрило овы понятія познаю. Поредъ овога јошть љу да напоменемъ и ово, да има много и ситница, кое се кратковидима очима Вуковима и подобнима као недостатцы и несавршенства представляю, съ коима пакъ Србскій законописаць врло обозрително поступати мора, да мѣру непретера, те колико съ ѣдне стране до нѣкогъ савршенства дотера, толико съ тимъ на другой страни двапутъ выше штете непроузокуе. 9) Тако да наведемъ само едно за примѣръ. Вукъ пише, као што онъ мысли, чисто Србски „уопћено, опћено, опћенито, опћина, опћинство, и каже да треба чисто Србски писати и „свештеникѣ,“ а Србскій законописаць е написао и проекту Законника „вообщите и свештеникѣ“; и онако небы написао быю, башъ да бы оно и најчистіе Србски было, као што ние. А зашто? Зато; што онъ при послу своѣме треба да има предъ очима и чувство и мышлѣнѣ, па кадкадъ и предразсудке оны, съ коима посла има, и одъ кои зависи, да онай посао нѣговъ у животъ ступи, и одъ ползе буде. Да е законописаць Србскій само толико необозрителанъ быю, и мѣсто „о законима грађанскимъ вообщите,“ написао „уопћено,“ то бы ямачно онъ са своимъ ѣзыкословнымъ каприцомъ одма у почетку полакъ посла покваріо, о чему се и доцніе савршено увѣріо, што покрай онолике употреблѣне предосторожности, и поредъ вообщите и безъ опћинства и опћенито, опетъ ние могао наскакиваня и сплетака съ те стране подъ видомъ

9) Да бы Вуку ово яснѣе было, препоручемъ му, да самъ себе, и свой поступакъ за примѣръ узме. Нѣговъ Рѣчникъ е са онима срамотнымъ рѣчма и поскочицама богати, пуніи, дакле и савршеніи; али колико е онъ съ тимъ савршенствомъ себи и свомъ послу штете нанео, зна и онъ, а и други. По овоме нека и друге ствари на умъ узме.

нѣкогъ православія избѣћи, да се како жиле закону е-
два проклијавшемъ подсеку, и самовольству и нереду ста-
ромъ врата отворе; о чему се еднако подъ разнымъ ви-
домъ настои и ради.

2) Вукъ на стр. 38. подъ 11) говори: „Ја сам у
Одговору на Утук Г. М. Светића (на стр. 9. и 10.) до-
казао, да је правилније *променити* него *променути*, и
Г. Светић је послѣ свега пређашњега свога доказивања
да је друго правилније од првога то признао; јер у гра-
ђанскоме законѣ има промјенити, замјенити“ и т. д.
И ово принадежи къ његовима шерет-доказателствама,
коима дајући другий видъ него што е, себи особиту нѣ-
ку важностъ у малима и незнатнима стварма дае, као
што е томе подобно и оно на стр. 39. са три удивител-
не, да Светић има у Ш. Ч. С. Лѣтописа за годину 1829.
на стр. 90. „*кооц*“ мјесто „*колац*.“ Ако ово није чудо,
и достојно за три удивителне, онда већъ не знамъ, чему
бы се човекъ чудити могао, кадъ е Вукъ на 16. годи-
на' натрагъ вратио се и послове Светића претресао, докъ
е ову грдну погрѣшку пронашао. Овоме е подобно и
оно, што се Вукъ у Ш. Ч. пѣсама народны на стр. 288.
не може да начуди „како је Г. М. Светић (у Летопису
за 1830. Ч. Ш. стр. 59.) овдје (то естъ у оној пѣсми)
могао разумјети, да је Лазар цар (или кнез) од мушки-
је глава!“ — Ерѣ, кадъ се већъ о овакима багатела-
ма мора да говори, што се првога тиче, т. е. *промену-
ти* и *променити*, то ја како самъ онда казао тако и садъ
држимъ, да се у народу Србскомъ говори и едно и дру-
го, и оно прво да се чуе у нарѣчию сѣвероисточномъ, а
друго у нарѣчию југозападномъ, и тако да употребленіе
народно и за едно и за друго свѣдочи, као што то и онъ
самъ у Одговору свомъ на Ситнице езыкословне стр. 17.
признае, наводећи, да се мора вѣровати да се и тако го-
гори; слѣдователно колико е пре была погрѣшка са *про-
менути* по употребленію сѣвероисточномъ, толика е садъ
поправка са *промѣнити* по употребленію југозападномъ.
И то пребациванѣ спада у онај редъ, у кои пребацива-
ња поради неправилности езыка и данасъ се чине найбо-

льима списательима Нѣмачкима, као што смо горе видели: Волфу, Гримму, Лессингу, Гетеу и т. д. 10) И како годъ што самъ у Утуку момъ I. стр. 18. примѣтио, да е врло добаръ знакъ и за списателя и нѣговъ езыкъ, кадъ до тога пытанѣ дође, кои е између два у говору обычна глагола или начина больи и правилни. И овакавъ е случай и са *пужати се и пузати*, и *лхати и лшити*, и *мурисати и миришити*, и *корети и корити*, *оканути се и оканити*, гди се између два у народу оба обычна глагола бирати и о правилности ньиной преуђивати има; а тако е исто у народу обычно и *расти* или *растти*, и *растити*, и *растемъ и растимъ*, и *стояти* и *стоимъ* и *стаяти* и *стоимъ*, и *стаяти* *стаемъ*; као и *болети* и *болѣти*, и *боле* и *боли* и *болу*; и *волети* и *волѣти* и *волемъ* и *волимъ*, и *умети* *уму* *умею* и *умеду*; па и выше такovy, као што е дрктати *ћемъ*, и *дрктити* *имъ* и т. д. кое све нису списатели покварили, као што Вукъ наопако суди и говори, него су тако двойкии говоръ застали, па узимаюћи говорный обычай за правило, како е коме обычнѣ было чути, или на што се ко выше навикао, онако е и писао; и я самъ године 1830. II. Ч. Лѣт. стр. 50. замѣрио Доситею, што е написао *живу* мѣсто *живе* одъ *живимъ* *живити*; и имао самъ по говору народномъ, као што самъ я слушао, право; али ево неволѣ, гди народъ Србскии говори и *живети* и *живемъ*, дакле и *живу*, па и Доситей има право; а шта ћемо, кадъ народъ говори и *веднемъ* *емъ* е мѣсто *видимъ* *ишь* и, шта ли бы съ овимъ списателѣмъ, кои бы и тако написао; па говоре у Босни и *едіо* самъ мѣсто *ео* самъ,

10) Недавно читамъ едно примѣчаніе у Обштимъ Новинама „Beilage No 105. 15-ten Apr. 1846. о рѣчи „allmählig“? — Wie ist dieses deutsche Adverbium — allmählig — eigentlich zu schreiben? I. Grimm leitet es von „mal“ ab, und schreibt „allmählig“; SchmeUer in seinem trefflichen „Beyerschen Wörterbuch“ von gemacht (allgemach), und schreibt darum „allmählig.“ Götthe verlangte bey der Ausgabe seiner Werke letzter Hand ausdrücklich „allmählich.“ Was ist das richtige? —

и т. д. И тако премда најпосле и о правилности или неправилности и оваковога уобычаеногъ двоякогъ употребленія говорити треба; али зато ружити еданъ другога и грдити, да таковый незна спрезати глагола пришивати, и кварителѣмъ и лудымъ називати, принадлежи колико къ невалялству характера моралногъ, толико къ беспослицамъ себичности и високоумія. — Далѣ кадъ онъ овде, т. е. кодъ *променити*, узима у помоѣ за подпору Славенскій и Русскій езыкъ, изъ кои иначе употребленіе за кваренѣ народнога езыка узима, то треба по истоме основу да разумѣ, да му е пребациванѣ оно Светиѣу учивѣно поради израженія „*поноѣ превалила*“ мѣсто онога, кое онъ за правилно само држи „*поноѣи превалило*“ сасвимъ неосновано и безпутно, почемѣ за правилность израженія „*поноѣ превалила*“ поредъ Србскога говора и употребленіе Русскога езыка свѣдочи; а то ено му у Прози В. Жуковскога Ч. III. изд. вт. 1827. стр. 127. врсти 10. гди вели „*Наступила полногъ.*“ А како самъ я писао и *променити* по говору сѣвероисточномъ, и пишемъ „*промѣнити*“ по говору югозападномъ, тако Вукъ пише садъ „*западно*“ мѣсто преѣ писаного „*западње*“, пошто самъ га я на стр. 21. Утука I. опоменуо; и тако ако бы онъ башъ мысліо, да ми е нѣшто са „*променити*“ узаймію, то самъ я нѣму са „*западно*“ мѣсто *западње*, *западњијем*, поштено вратио. — Толико му важи и чудо оно са три удивителне, да Светиѣ има „*кооц*“ мѣсто „*колац*“; премда е при свемъ чуду свомъ опетъ лукаво се изразио са „*има*“ а не са „*нише*“ или употребљава; ерѣ онде нити е говоръ о „*кооц* нити о *колац*“, него су наведени ображательни слогови: „*ѣ* и *лѣ* (ѣ, ѣ, е) да се саставляю са суштествителнымъ именовъ, и измеѣу примѣра наведено е и „*клас класѣ*, *три трнѣ*, и *кол* (кооц) *кольѣ*.“ Садъ шта то кодъ нѣга значи, кадъ се толико чуди? И заслужуе ли ова стваръ толикога чуда и писаня? Мѣсто да е лѣпо признао, да е изъ овы одъ Светиѣа опредѣлѣны ображательны слогова научію, како бы овакове рѣчи за неволю писати валяло, те е по томе на стр. 6. казао: „*које*

се од овијех ријечи у Славенском језику свршују на *ie*, оне би се у Српскоме за невољу могле писати са *ьe*, в. п. *зелье, трнье*“ и т. д. а не да то пријми, а за руку да уеде. Та „*кооц*“ е у заключителну метнуто зато, што се тако говори, а коренито е „*кол*“ па да се у ображаваню люди непомету; а треба ли писати *кооцѣ* или *колацѣ*, и кое е правилније, кое ли я за таково држимъ, о томе ние было говора. Но да „*телацѣ*“ неиде у еданъ редъ са „*колац*“, као што Вукъ по обычаю своме брка, и одъ онога на ово заключае, то држимъ, и то кажемъ. — Тако му е исто и јошть горе шеретско укораванѣ, да Светиѣ ние разумѣо оно израженіе, кое се налази у пѣсни народной о цару Лазару и царици Милици; ерѣ по нѣговимъ рѣчма морао бы човекъ мыслити, да е Светиѣ или толковао гди ту пѣсму, или се на ню позвао: кое ние ни едно ни друго, него Вукъ то по обычаю изврѣе и подмеѣе, надајуѣи се, да неѣе никоме ни на умъ пасти, и помыслити а камо ли посумняти, да човекъ еданъ до толикога безобразлука доѣе. Онде е говоръ о употребляваню предлога „*Одѣ*“, па су нѣки примѣри наведени слѣдуюѣима рѣчма: „*Чуе се и Бегѣ одѣ Сербіе, господарѣ одѣ Сербіе, кнеже Лазо од мужкіе глава*. О пѣсми ту нема ни спомена, нити позиваня на ню. И онѣ е то видіо, да я при писаню ономе нисамъ ону пѣсму предъ очима имао, нити самъ изъ нѣ то исписао, као што се на ню ни позвао нисамъ, почемъ е у пѣсми *царѣ*, а овде *кнезѣ*, као што и онѣ самъ примѣчава. И кадъ бы онѣ башъ доказати могао, кое неможе, да я овога израженія нигди и никада чуо нисамъ, но само у овой пѣсми; опетъ небы се никако онако наопако укораванѣ извести могло, као што га онѣ изводи, но найвыше што бы могао онѣ ту реѣи было бы: да Светиѣ ние добро то мѣсто изъ оне пѣсме запамтіо; но текъ до полакъ, па ослонивши се на памтенѣ свое, ние га истима рѣчма, и у правомъ онде употреблѣномъ смыслу навео; па да е то казао, онда небы имали нужду о овакови-ма ситницама толико говорити, кое я и садъ нечивимъ

збогъ важности предмета, но збогъ величине лукавства употребљеногъ на пониженіе и безчешћенѣ другога.

3) Премда е већь довольно доказано, и выше може бити, него бы нужно было, колико е Вукъ у своима мыслима неслѣдственъ, и како онъ чудновато понятіе о опредѣляваню правила' грамматически има са „*ѣкоја имају овако, а ѣкоја онако*“ и т. д. опетъ нека къ томе послужи и оно, што онъ на задатакъ нѣкій у Скоротечи Ч. 32. 1842. одговара садъ као *Србскій филологъ* на стр. 55. гди вели подъ 2) „Гдје се у језику нашему Славенско *и*, претворило у *ѣ*, гдје ли је остало, те се изговара *ит*, то се мора из народнога говора научити и знати.“ Ово другима рѣчма значи: Славенско *и* у Србскомъ езыку претворило се у *ѣ* онде гдѣ се у говору претворило, а гдѣ се није у говору претворило, онде се није претворило. Није ли то правило јасно? По коме толико знамо, колико смо и пре знали, и колико и свако дѣте зна. Да видимо далѣ шта одговара Србскій филологъ: „3) Који глаголи од онијех, који се у накл. неопр. свршују на *тати* у садашњему времену имају *там*, који ли *ѣм*, и у томе је тешко поставити правило за онога, који не зна.“ Е! Није ли и ово јасно, и достојно правило еднога филолога Србскогъ? Како е онъ вѣштъ, да се издае за учителя у ономе, што незна, па да каже да незна, и опетъ да се чини као да зна; да неопредѣли ништа, и опетъ да се чини, да е нѣшто опредѣлио, па најпосле да се може толковати свакојко. Та за кога се опредѣлюе правило, него за онога, кои незна; мы знамо да е за онога лако свашта опредѣлити, кои зна, ерѣ онај може и безъ нѣговогъ правила бити. Или вальда онъ оно „*тежко*“ на себе односи, и разумѣва, да почемъ онъ то незна, ни опредѣлити неможе. Еле како му драго било, то е јасно, да е онъ у шарлатанству и обсени до савршенства дотерао.

4) А шта му значи оно, што на стр. 50. за Раића говори: „да се он из почетка чудно, како архимандрит Раић, кад је у онијем поученијама знао Сла-

венске ријечи онако посрбљавати — — није могао доћи на ту мисао, да пише управо народнијем језиком; а послѣ му је тек пало на ум, да он оно није чинио за то, што је знао народни језик, него што се опомињао, да су се оне ријечи онако читале у Србуљама!“ — И ово е са основомъ речено! Изъ почетка е мыслио, да е знао Раићь Србски, а после му е пало на умъ, да није знао Србски, и пошто е то на уму имао, да Раићь није знао Србски, у тай истый паръ позива се на *Раића Бой змая са орловы, гди стои*, „*Мы немамо међь собомъ зрока никаквога*“, и съ нымъ доказуе Лазићу на стр. 45. да е узрокъ права Србска рѣчь, ерь е ню Раићь као такову употребіо. А како му није пало на умъ, да се Раићь опомињао, како е одъ свогъ отца и матере научіо, и да е на памети имао, како е народъ, у Шайкашкомъ баталіону овеванъ Србинъ, кои га е окружавао, и у коега е средини у Ковилу манастиру до дубоке старости проживіо, съ нымъ и међу собомъ говоріо, него оде чакъ на Србулѣ. Боже мой, куда човека неће са дубокомъ фулологіомъ умъ однети, на што у почетку ни мыслио није. И премда онъ занешенъ празнымъ високоуміемъ каже, да Раићь, кои е изъ Србски прсію езыкъ матерный посисао, и у средъ Србскогъ народа вѣкъ свой до старости провео, није Србски знао; опеть бы я слободно истоме Г. Вуку Караџићу іоштъ 30. година рока за ученѣ Србскога езыка оставіо, па ако ће и у средъ Триѣћа быти међу чистима Србима, а не у Бечу међу Нѣмцима и Нѣмачкомъ родбиномъ, гди е онъ свой вѣкъ проживіо, да другій Бой змая са орловы онако свойствено Србски, као што га е Раићь написао, ни онда ни садъ, да му оба ока прсну, написати небы могао.

5) Што се тиче онога примѣчанія на стр. 3 — 4. о рѣчма *гести* и *гасты*, и претвараня старославенскога *гъсть* у *гасть*, то су туђи послови и погревцы Славенски езыкоиспытателя (види Добровскогъ Грамматику 1822. стр. 190); и нѣма ће зато образъ или црвенити или свѣтлити. За Вука пакъ и нѣгово знанѣ много бы болѣ

и пробитачније било, да се у то ни упуштао није, а камо ли съ тимъ туђимъ посломъ, коега онъ самъ како валя сватити није кадаръ, другима за учителя да се намеће; те небы у искушеніе дошао, да за любовь овога правила или овы туђи мыслий рѣчма Србскимъ друго значенѣ подмеће и намеће, него што управо постои, и тако да значевѣ Србскимъ рѣчма према правилу узетомъ крои управъ наопако, а не правило према значеню постоећемъ, те тако езыкъ кварі, и то кваренѣ другима намеће, и поредъ тога, што є іоштъ найсмѣшніе, еднако виче, да онъ еданъ прави, а сви други кваре. Кадъ є онъ томе подобно вѣшто на стр. 33. кодъ Г. Лазића примѣтіо, а онъ му є судіо овако: „То може рећи само онај, који не гледа, шта ријечи у народу значе, него шта би, по његовијемъ мыслима, морале значити.“ И ово є пресуда најприличнија за нѣга самога, која се съ тимъ іоштъ поштрити мора, што се за нѣга додати може, да онъ у овомъ случаю није само гледао, шта бы рѣчи по *нѣговимъ* мыслима значити морале, него шта рѣчи Србске и по *туђима* мыслима и правилами треба да значе у Србскомъ езыку, и како да се по овоме изврнути значеня мораю. Докъ се онъ іоштъ у оваку дубоку филологію није упуштао, донде є и кодъ нѣга у Србскомъ езыку *геститѣ* значило *geehrt, ehrenreich, honoratus* (види Вуковъ Рѣчникъ стр. 899.), и долазило одъ *гестѣ* (*die Ehre*); али садъ *гестѣ* по филологіи значи *der Theil*, *дѣо*, па и *геститѣ* треба да значи онога, кои „*е-лике дѣјелове има* — *betheilt* (одъ *Theil* *честь*); тако и *на гастѣ теби* значи у Србскомъ езыку, *dir zu Theil (sey)*; али будући да по филологіи треба *гастѣ* да значи *die Ehre*, зато треба и то значенѣ према томе кроити, и валя по Вуковомъ да незначити оно што управо у народу значи, него „*зи Ehren* (част *Ehre*). У народу Србскомъ говори се истина и *гасный крстѣ*, и *гасный постѣ*, и *негастивый*; али поредъ тога стои и *геститый царѣ*, *геститѣ зовекѣ*, *незна гестито* ни прекрстити се, и *геститати* и т. д. Па и кодъ Шаффарика (*Serb. Leseförner* стр. 83.) у старымъ Србскимъ рукописима „*геститѣ* значи *gloriosus*

(дакле ehrenreich одъ Ehre честь.). Но Вукъ се и овде, као што смо већъ довольно горе видели, по обстоятелствама влада: часъ друге укорава и ружи, што се позиваю на Славенскій языкъ, часъ се самъ на нѣга позива; часъ другима пребацуе, што за любовь нѣке етимологіе даю рѣчма друго значенѣ него што имъ народъ дае, часъ самъ то значенѣ рѣчий изврѣе и крои по мыслима и своима и туђима, и стала га е вика, да други незнаду шта раде, и онъ се у томе влада, башъ као піянь човекъ, кои посрѣе часъ на одну часъ на другу страну, а све друге псуе, што и они неиду управо као онъ. Вѣшто е заиста Добровскій Славенска нарѣчія на два реда подѣлю, и за свакій характеристическу разлику назначю, вѣшто е и старославенско ображанѣ гласница' и изъ нѣи поздніе претваранѣ у разнымъ Славенскимъ нарѣчіяма опредѣлю; али шта ћемо, кадъ говоръ народный неће свагда по ономе правилу да се влада; заръ у томъ случаю да презремо говоръ народный поредъ правила; заръ ће намъ старіе быти правило него говоръ? И ние ли приличніе признати, да правило у ономъ виду или у оной обширности онако опредѣлно и ограничено непостои, него за правиломъ окретати и говоръ народный? — По предпоставлѣной разлици између нарѣчія Славенски говори н. п. Добровскій на стр. 20. Граммат: „Idem valet de conjunctione *нѣ*, *verum*, cui Russi apponunt *о*, Serbi vero *а*: *но*, *на*.“ Па заръ ћемо и мы за честь овога правила то одобрити, кои знамо, да се у народу Србскомъ говори *но*, (*verum*) као и кодъ Русса', а никако *на*; или ћемо бѣдити књижевнике, да су они то изъ Славенскогъ или Русскогъ у Србскій языкъ пренели, и овај покварили, па ћемо одъ тога чистити, да се правилу Добровскога незамѣримо противъ очевидне истине. По овоме правилу Вукъ у одговору свомъ на Ситнице языкословне стр. 10. показуе Светићу са нѣкимъ поносомъ знаня свога языкословнога, да бы „кон била ријеч нова по сјеверноме нарјечију, а по јужноме ваљало би да је *кан*.“ Есть! Онако исто као што и *но* треба по јужноме нарѣчию да

то Вукъ говори
да се правилно говори
права

буде на; онъ негледа што се у южномъ нарѣчію говори „законѣ, и конацѣ, и конопацѣ, конопля, наконѣ,” него онъ се држи правила, па бы радъ да езыкъ за нѣмъ иде, а не онъ за езыкомъ, и чуди се Светићу, зашт’ и онъ тако наопако немысли. Али збыля! Да нису и то књижевници и писатели Аустрійски покварили? кое ће требати по понятію, кое Вукъ о южноме нарѣчію има, очистити, и дотерати на правый калупъ, да буде „заканѣ, канациѣ, канопациѣ, канопля, наканѣ и т. д.“ Него кадъ Вукъ и нѣму подобни езыкочистители и езыкоградители стану тимъ путемъ нарѣчіе южно одъ сѣвернога чистити, нека незабораве, да и жаока и жалацѣ одъ жало жалѣце, по нѣиновомъ правилу треба да буде жеока и желацѣ. Па како су се претуриле и рѣчи рабѣ и робѣ, мѣсто да е по нѣиновомъ правилу робѣ у сѣверномъ а рабѣ у южномъ нарѣчію, а о они одоше наопако. Бре јошт’ едно чудо, како да папис буде у южномъ нарѣчію носѣ а не насѣ; како ли Граб да буде гробѣ; како конѣ да остане конѣ, а не постане канѣ, како ли сокѣ да небуде сакѣ и т. д. Свето може бити предметомъ чишћеня таковы езыкочистителя?

Што Вукъ науке и знания не’ма, што му мысли нису уредне, опредѣлѣне и слѣдствене, и што онъ о езыку и правопису понятія не’ма, томе се ние чудити, нити бы онъ за то замерке, а јошт’ манѣ укора заслуживао; пошто е наравно, да се одъ онога, кои што учіо ние, знанѣ и наука изискивати неможе. Али што се онъ покрай толикога очевиднога незнания свога, са онымъ, што му е нѣкій ученый нѣгда нѣшто казао, или што е онъ помоћю другога нѣшто написао, толико печи и успинѣ, и надима, те све писателѣ Србске покойне и живе, одъ Доситея до данашњи времена’, хули и ружи, и на сву изображенію и просвѣштенію часть Србскога народа у Аустрійскомъ Царству живећу, одъ кое е и онъ самъ са земляцыма своима нѣшто научіо, лягу баца, и у томе јошт’ и као орудіе себичнымъ невалялымъ намѣрама у погрдама и безчешћеню служи,

Ка! Ка! Ка! Ка!
погрдама

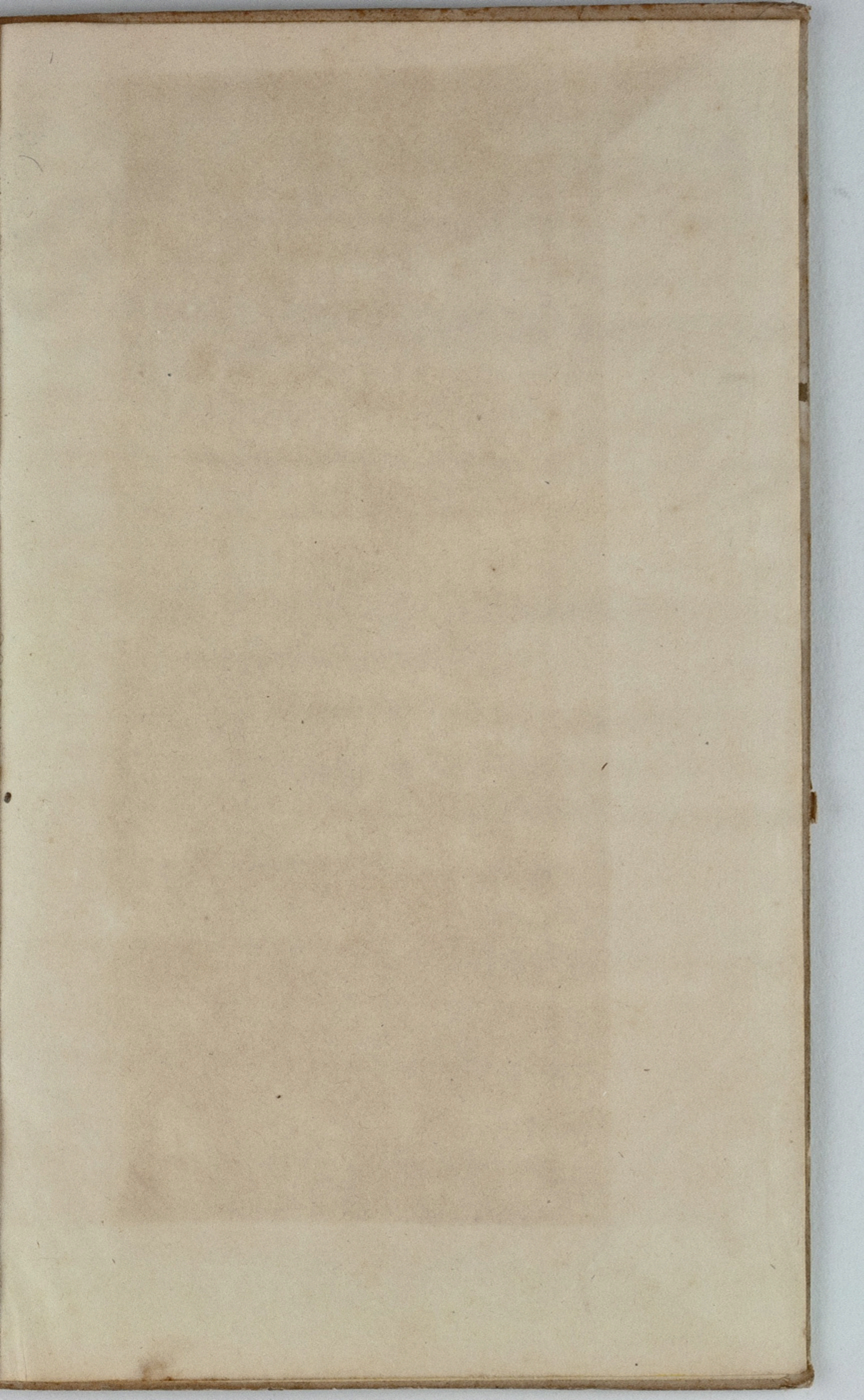
и тимъ се іошть поноси, на велику штету и убитакъ науке и просвѣщенія, па и народнога блага и напредка, то му се никако опростити, ни извинити неможе, ни садъ, као ви кодъ најпоздніега потомства. Овакови поступцы есу ясни знацы и очевидна доказателства правога варварства и тиранскога духа и порода, гди лажь и лукавство разума мѣсто заступа, а себичность страстолюбиво срдце стеже и опасуе, на убитакъ общте ползе и народнога напредка. И зато истину любити, невалялства открывати, и погрѣшке исправляти, треба да буде свакога правога Србина света дужность на ползу и честь рода свога; коимъ духомъ ревности я и овай трудъ мой покрай осталы' приносимъ, за истину и правду борећи се, на жертвенникъ предрагога рода мога, па нека се помаже, колико може.

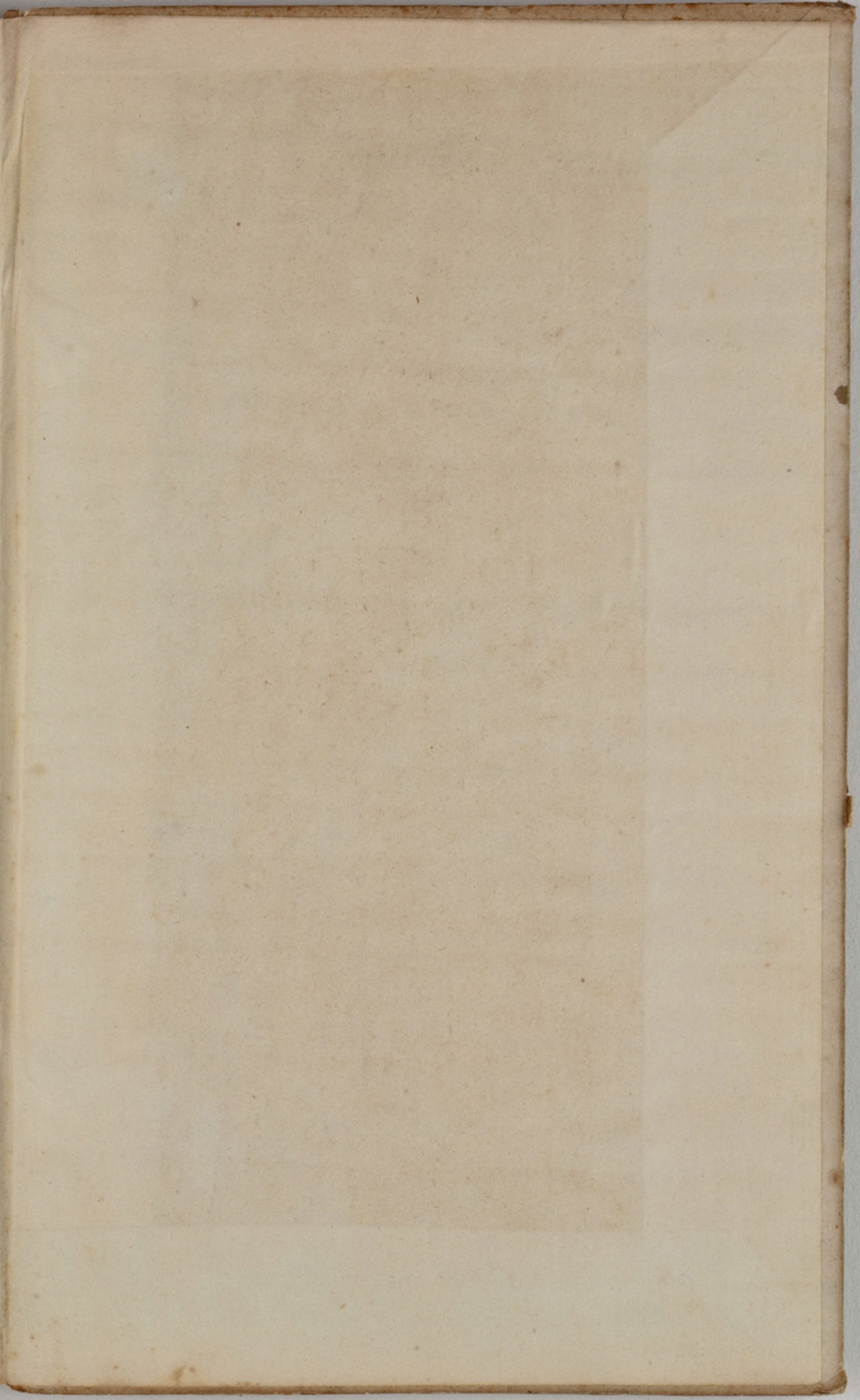
ТИПОГРАФИЧЕСКЕ ПОГРЪШКЕ:

	Стр.	Врсти	Мѣсто	Читай.
На	27.	37.	„растројио“	растројио.
—	37.	23.	совѣстно	совѣтно.
—	59.	23.	изнађеъ	изнађеиъ.
—	67.	17.	и	у

ТИПОГРАФИЧЕСКАЯ ПОЛІТІКА

Год	Листы	Колонки	Службы
1871	—	—	—
1872	—	—	—
1873	—	—	—
1874	—	—	—





БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P 19 Срт II 1168 1.1

